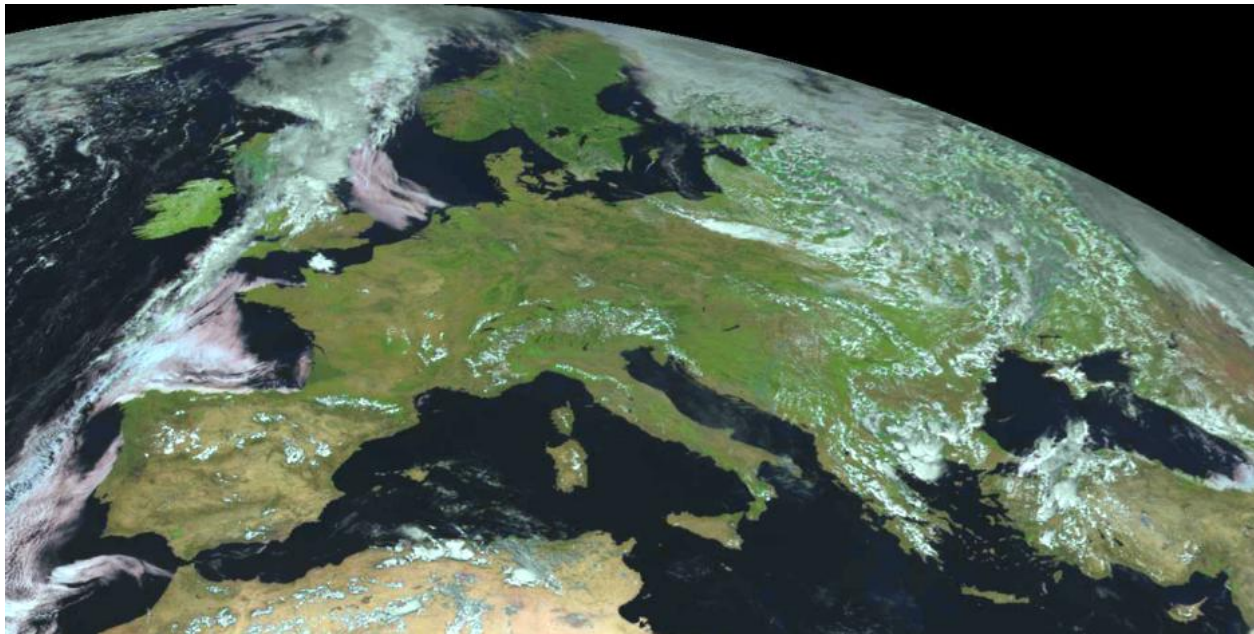

Prostorová navigace zvířat

Kamil Vlček

Oddělení neurofyzologie paměti

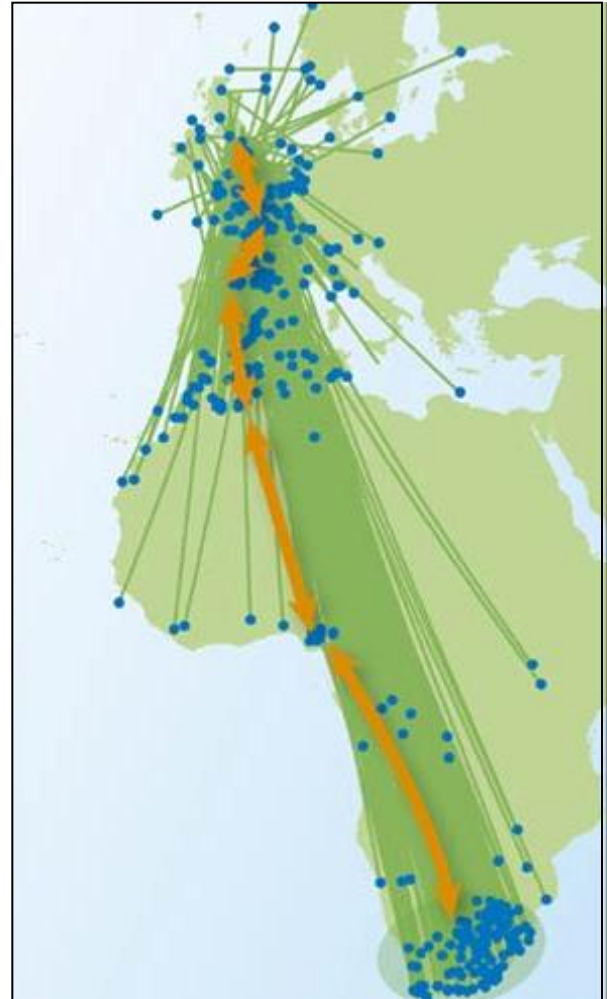
Fyziologický ústav AVČR

FHS UK, Srovnávací psychologie, 16.12.2020

Migrace vlaštovek

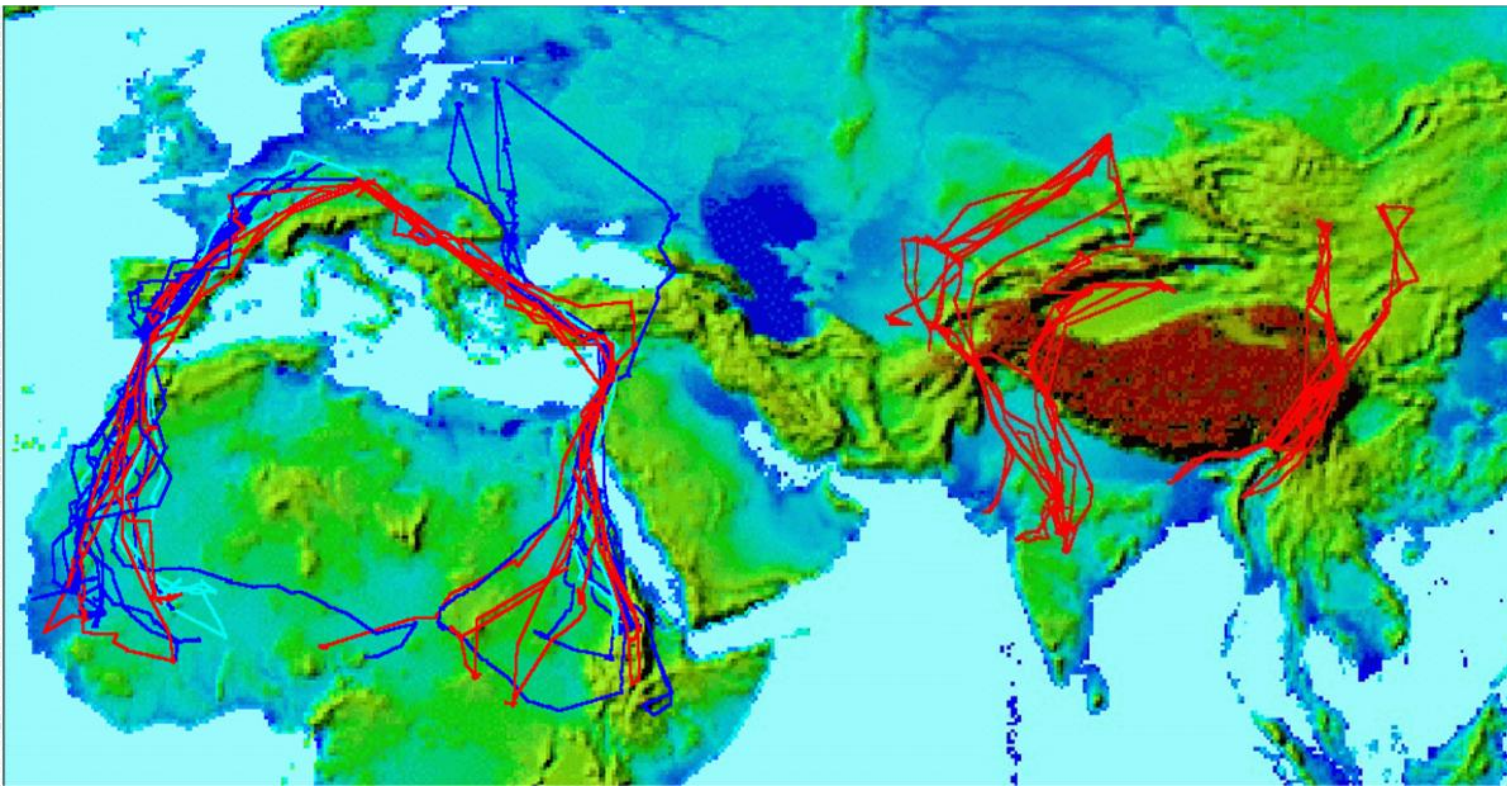
- Většina našich vlaštovek letí zimovat do Jižní Afriky.
- Během asi 100 dní uletí více než 10000 km

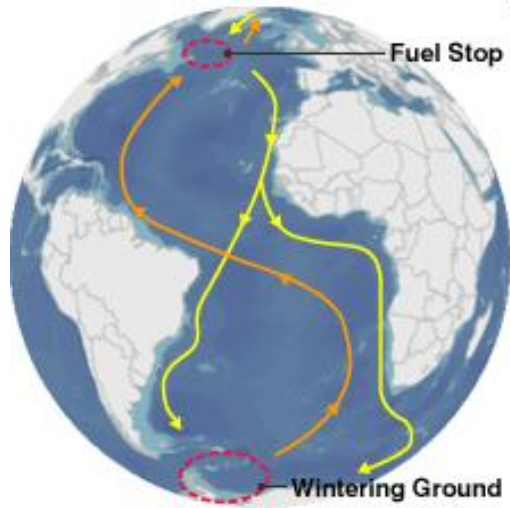
Migrace čápa černého

- projekt Africká odyssea
  - 1995 – 2000
- Batůžky – satelitní vysílač

Rekordmani

- Rybák dlouhoocasý uletí za rok asi 70000 km, z Arktidy do Antarktidy a zpět
- Břehouš rudý uletí bez přestávky nejdelší trasu mezi ptáky – asi 11000 km během 9ti dnů

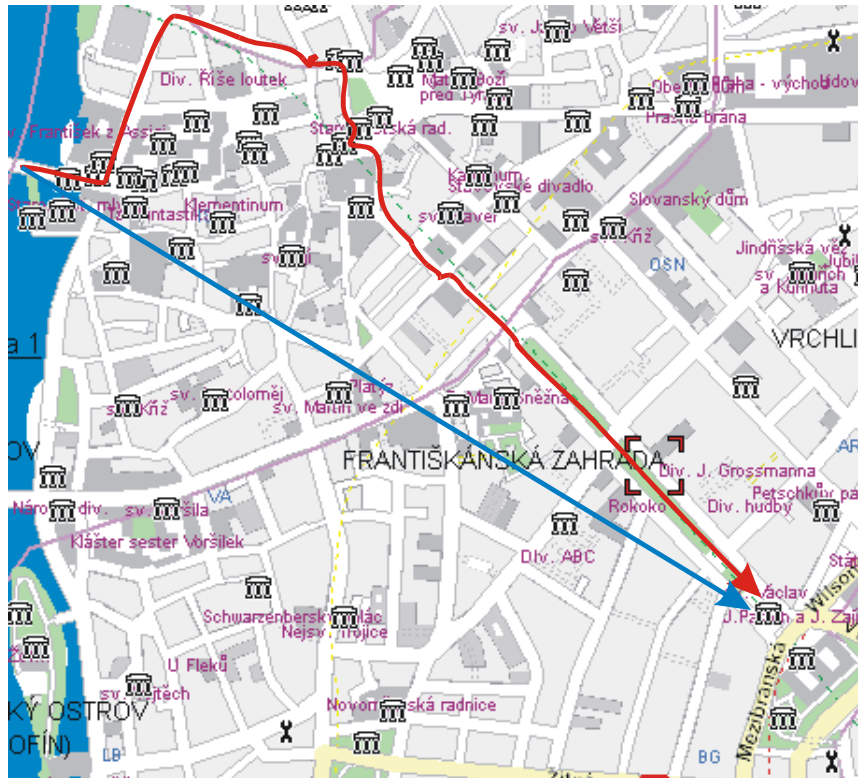
Návrat buřňáků na hnízdiště

Jak se orientují?

Prostorová navigace

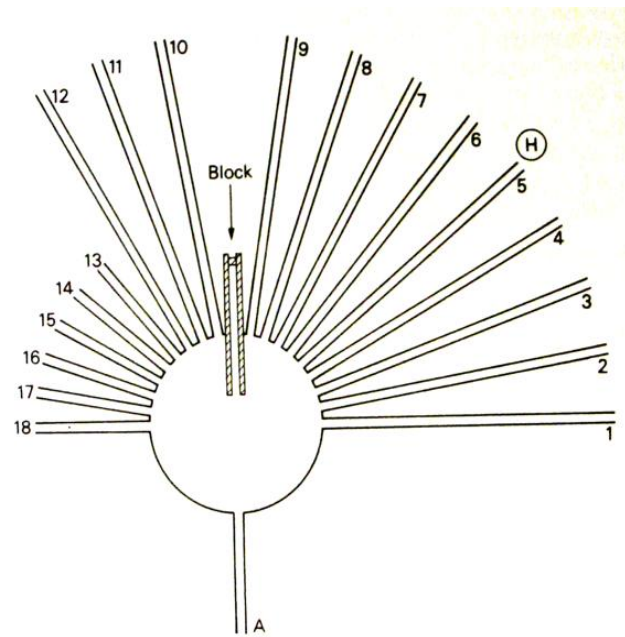
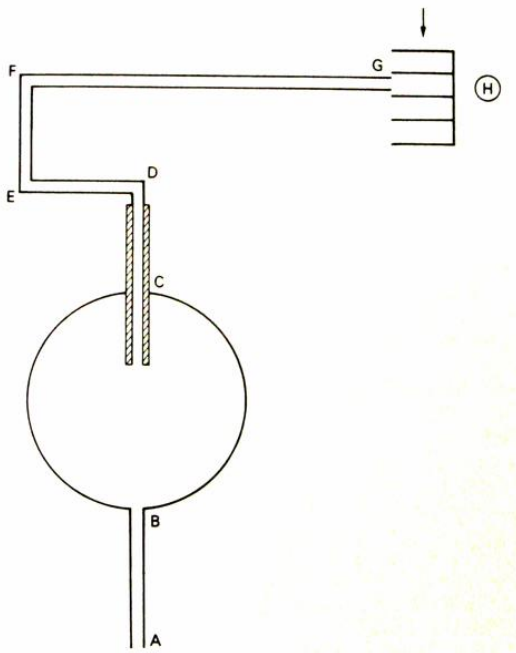
- Navigace je proces **určení** a udržení **dráhy** z jednoho místa na druhé. *Gallistel (1990)*
- Zásadní pro tuto schopnost jsou procesy **odhadu vlastní pozice ve známém světě.**

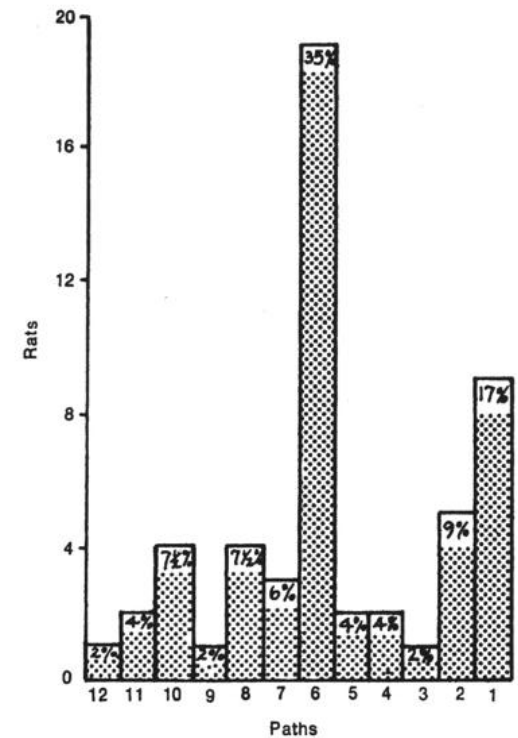
Kognitivní mapa

Edward Tolman
(1886-1959)

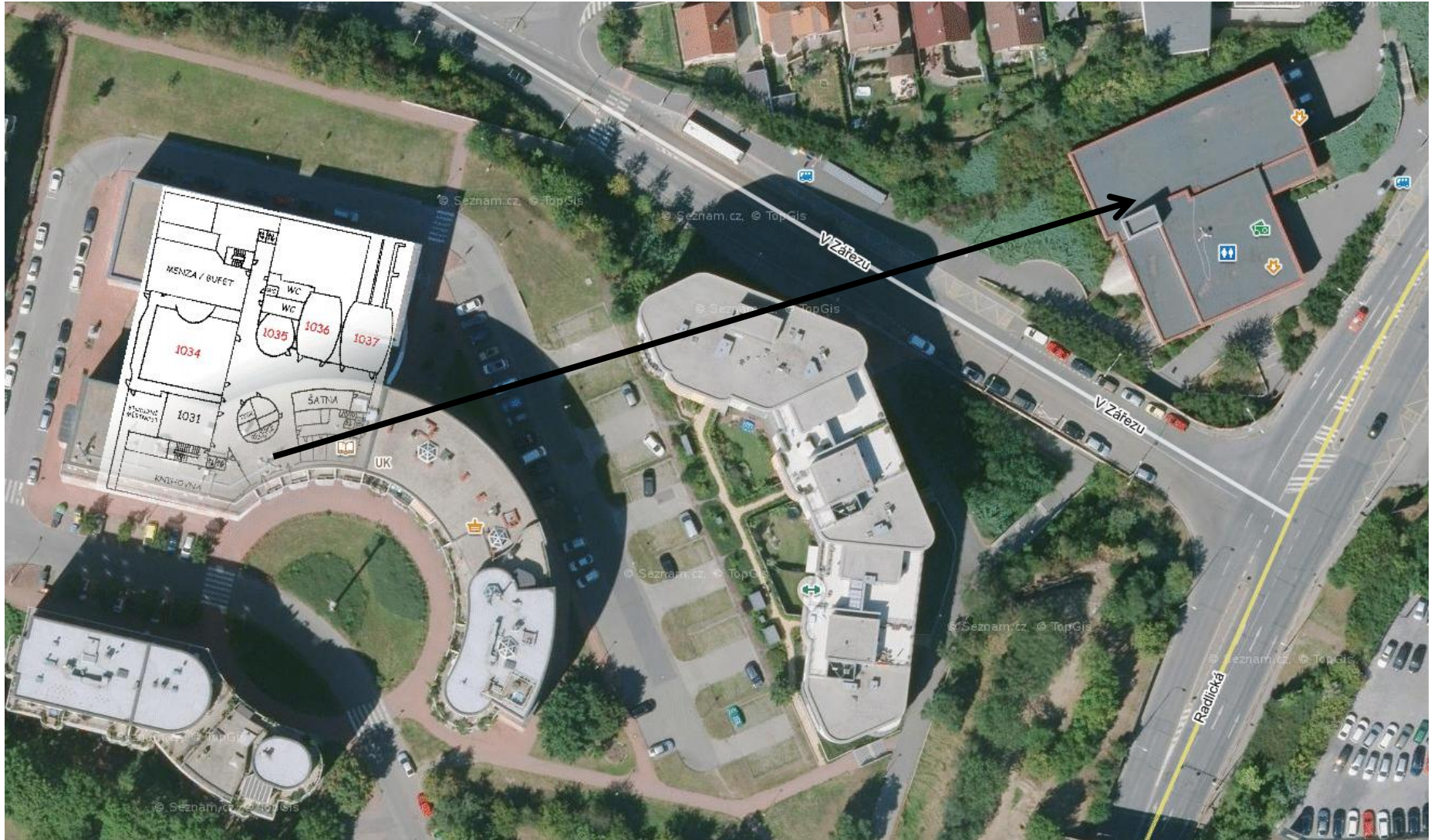

Test – kam půjde potkan?

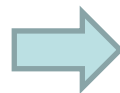

Experiment

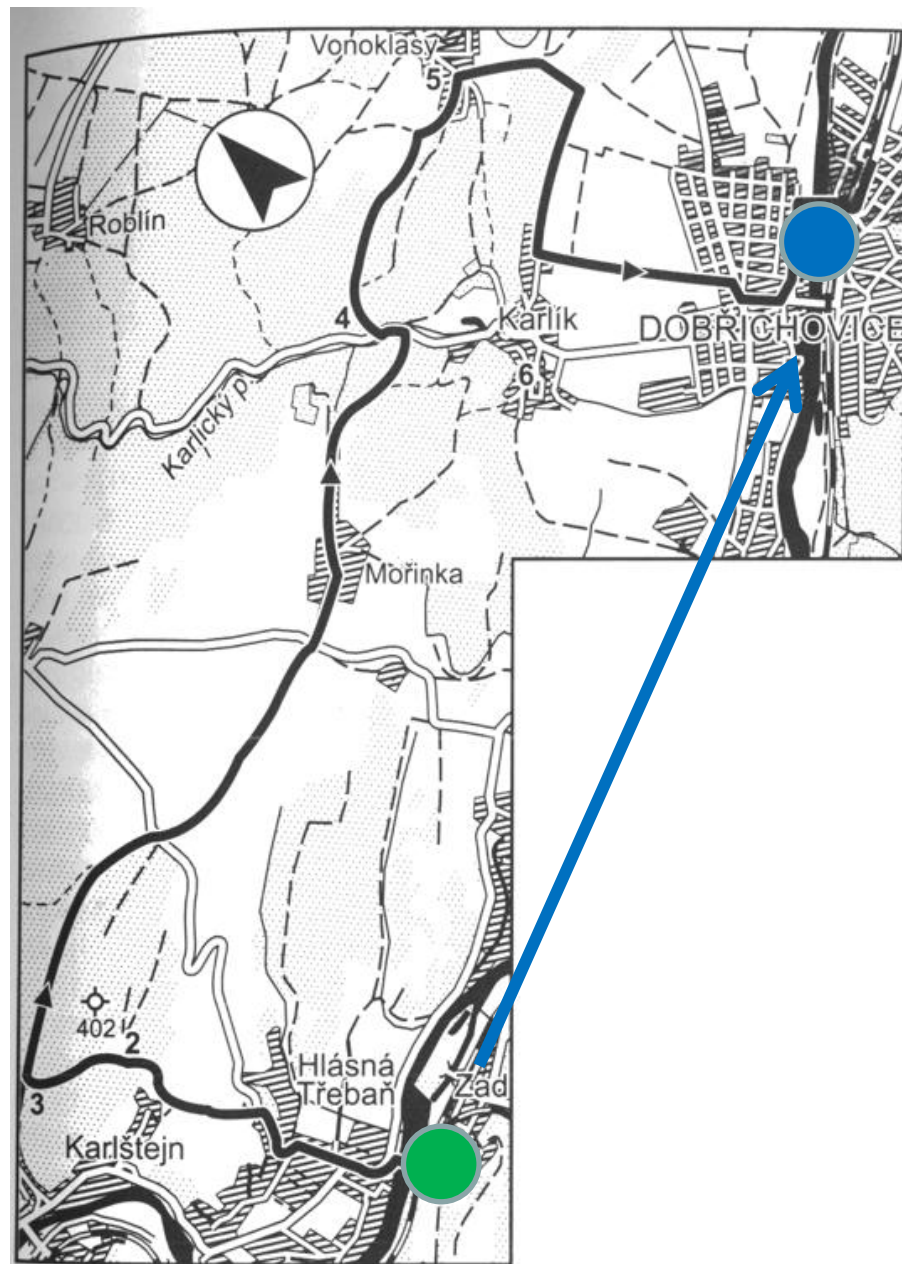

Jak se dostanu ....?

Dvě strategie navigace

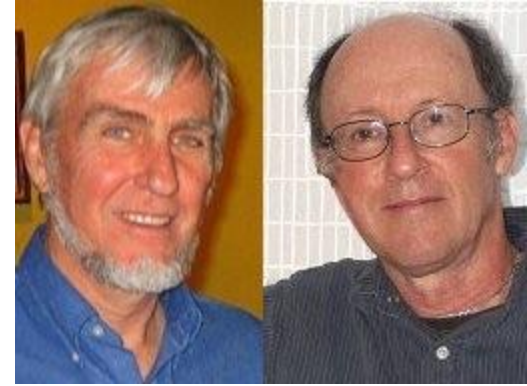

- Výchozím místem putování může být železniční stanice Zadní Třebaň.
- Po žluté turistické značce dojdeme k lávce přes Berounku a po ní zamíříme do Hlásné Třebeň.
- Žlutá značka nás provádí po silnici (směr Mořina) vsí, na jejím konci odbočujeme vlevo do polí, k chatové osadě, lesem pak vystoupáme na půvabnou louku k božím mukám

Mapy a cesty

- O'Keefe & Nadel 1978
- **Cesty**
  - Seznam příkazů, který vede člověka od jednoho místa ke druhému
  - **Vodítka** (*guidances*), ke kterým nebo od kterých navigujeme, důležitý směr vzhledem k nim
  - **Orientace** (*orientations*), instrukce ke změně osy těla relativně k jiné ose (cesta, kompas, objekt)

John O'Keefe Lynn Nadel

A. Cue Guidance: Approaching directly a visual cue

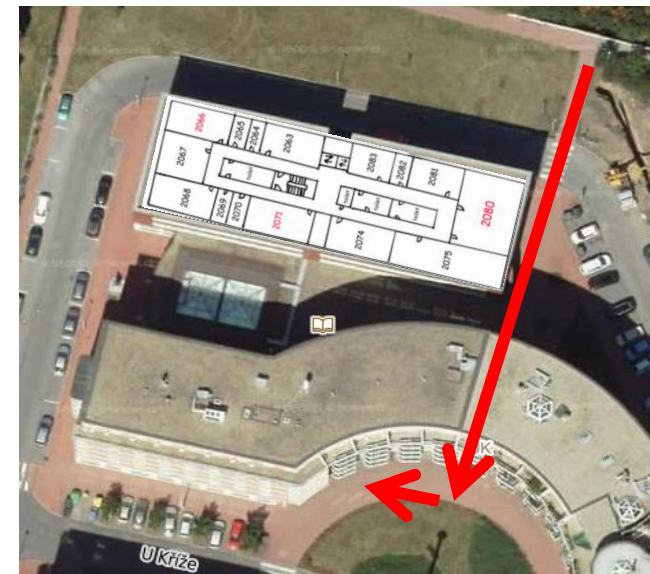
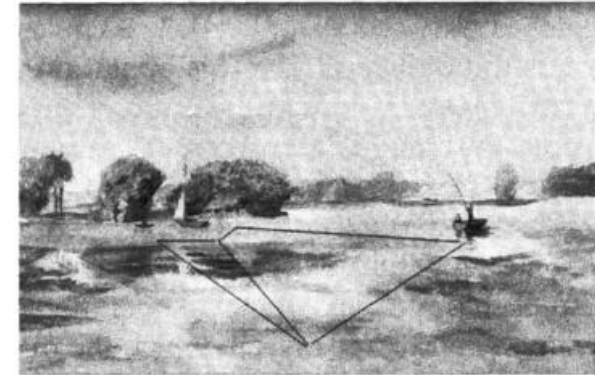
Cesty

- vedou k nějakému cíli, ze kterého plyne motivace cestu sledovat
- rychlá navigace, nejsou potřeba složité kognitivní procesy
- bez flexibility – žádné možnosti volby během cesty, kromě předem nabídnutých alternativ
- poruchovost – stačí rozbít část cesty a jen těžko lze následovat – možnosti nalezení pokračování jsou omezené
- jen omezeně reverzibilní

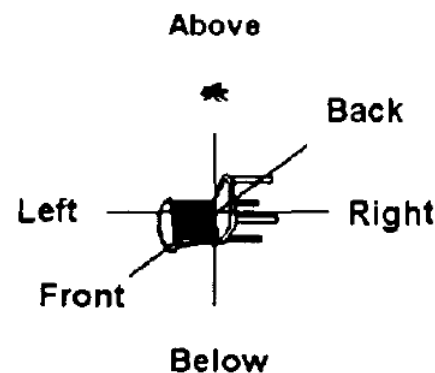
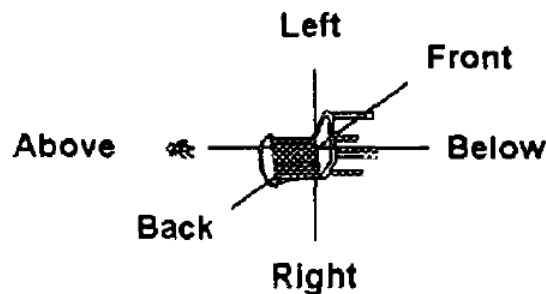
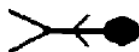
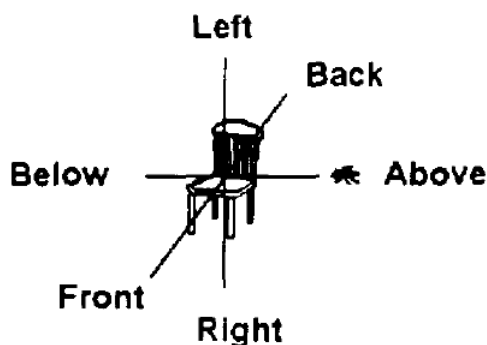
Mapy

- soubor míst navzájem spojených pomocí prostorových vztahů
- Eukleidovské vztahy, metrické
- umožňuje nalezení cesty z jakéhokoliv místa k jakémukoliv
- umožňuje okliky a zkratky
- vysoká redundance
- **Použití mapy zahrnuje**
  - lokalizace vlastní pozice
  - lokalizace cíle
  - volba vhodné cesty
  - v těchto procesech je výrazný podíl domněnek a úsudku
- **vysoké početní nároky a pomalá navigace**

Referenční rámce

- Vztažný systém, podle kterého určujeme pozici objektů v prostoru
  - Počátek, orientace
  - Osy: nahoru dolů, dopředu dozadu, vlevo vpravo
- Disociace rámců: je moucha nad židlí?

Rámec pozorovatele (30%)

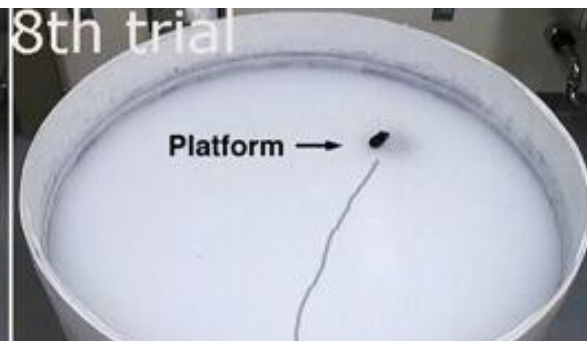
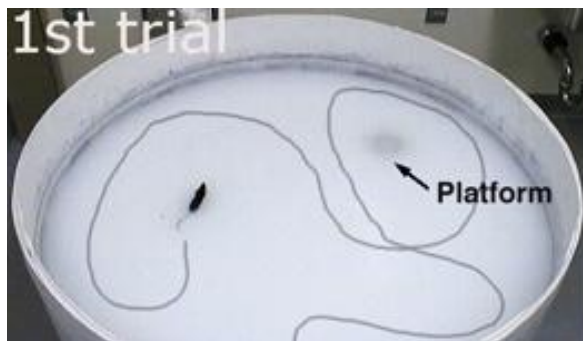
Rámec objektu (34%)

Rámec prostředí (86%)

Morrisovo vodní bludiště

Richard Morris

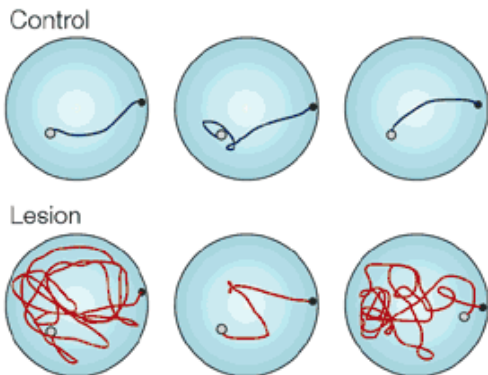
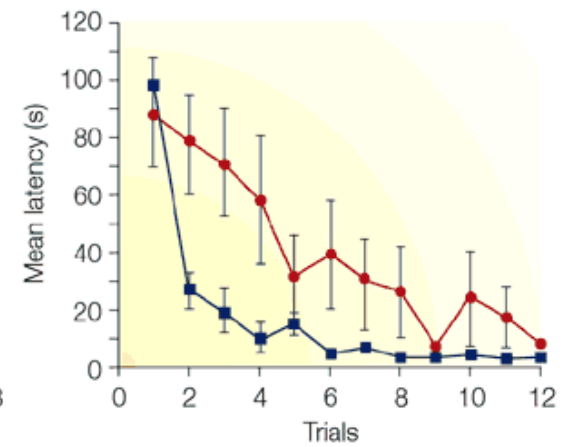
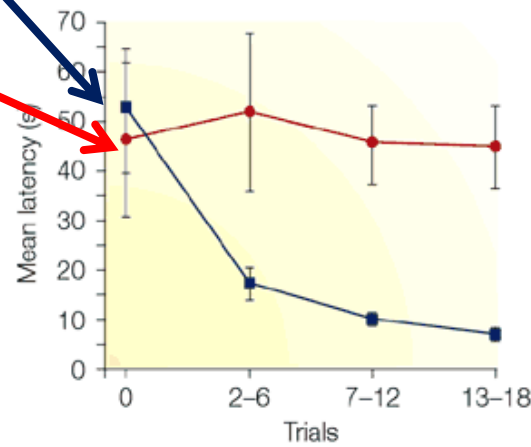
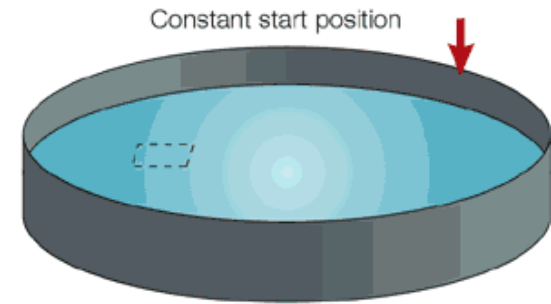
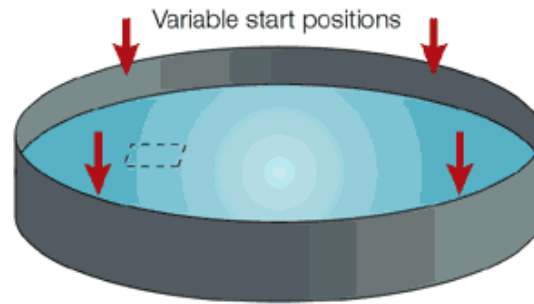
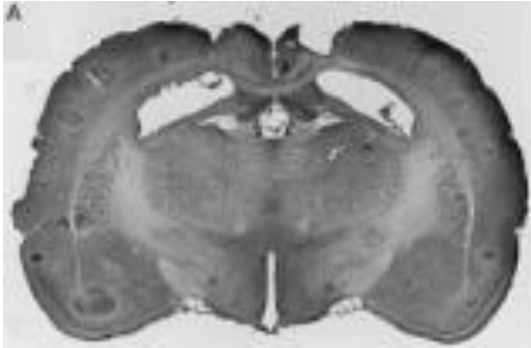
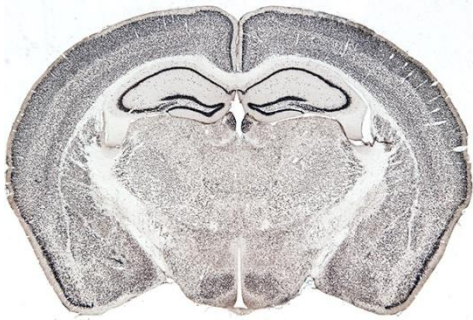
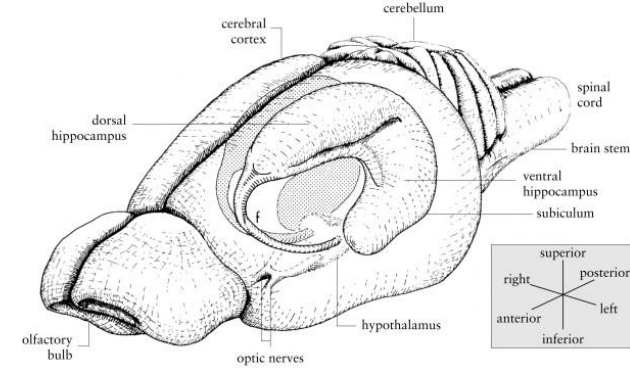
- Morris, 1981

Video z vodního bludiště

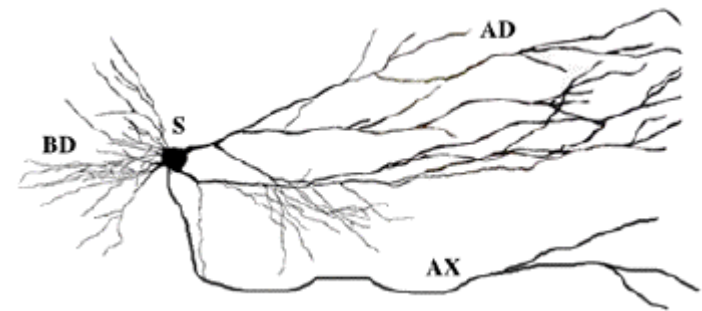
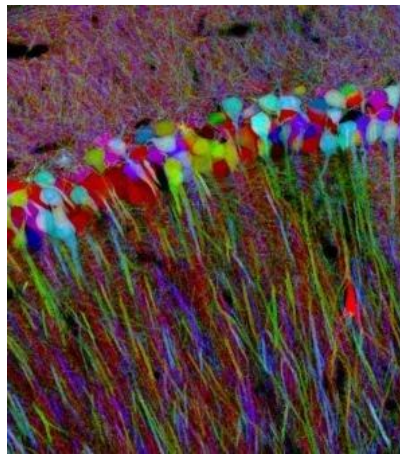
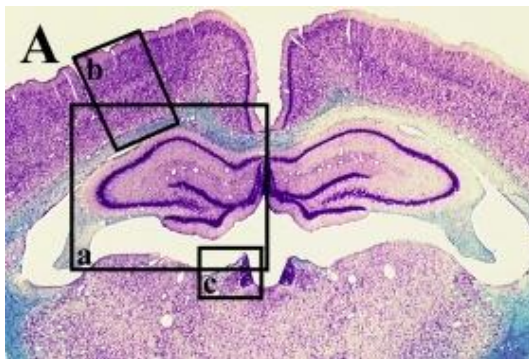
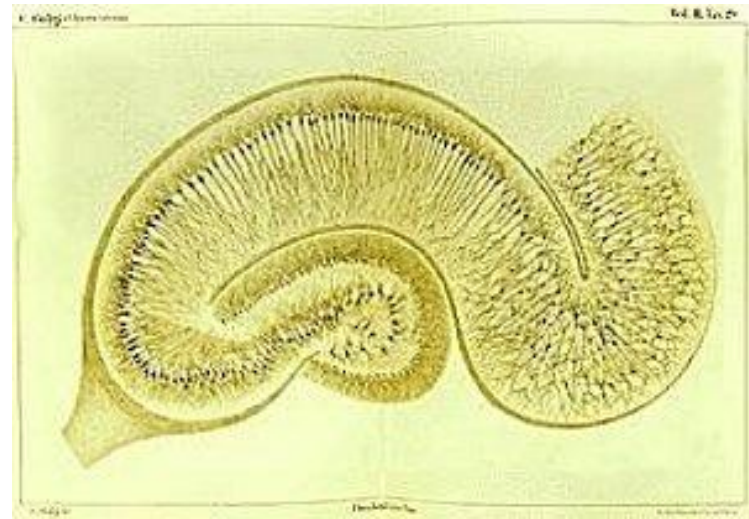
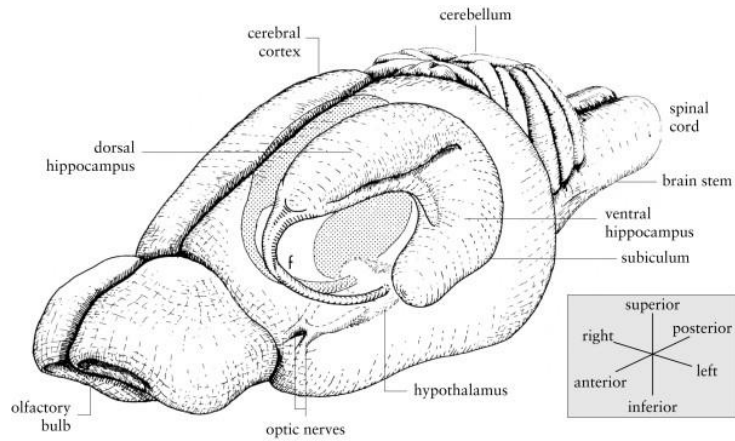

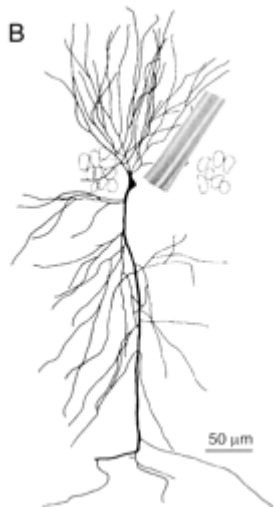
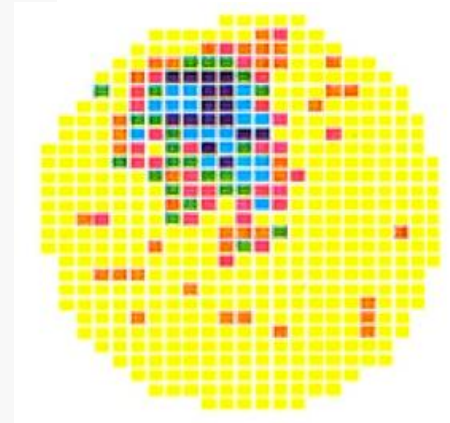
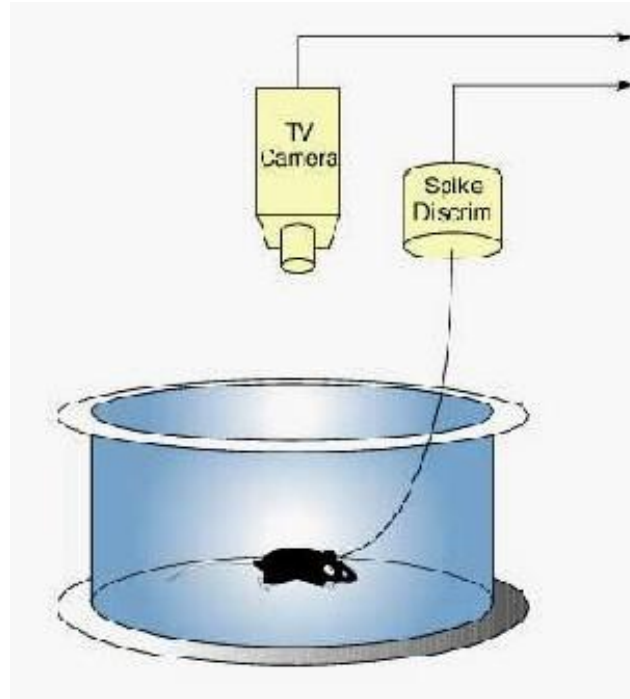
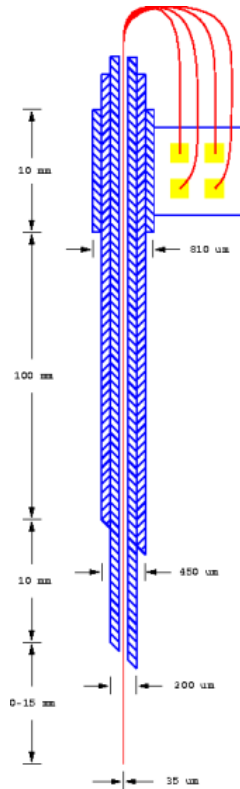
Hipokampus

Neurony v hipokampu

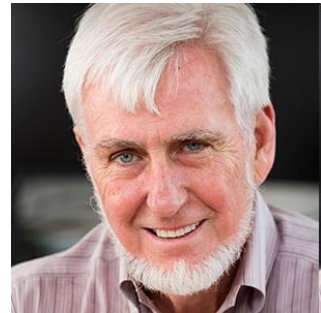

Místové buňky

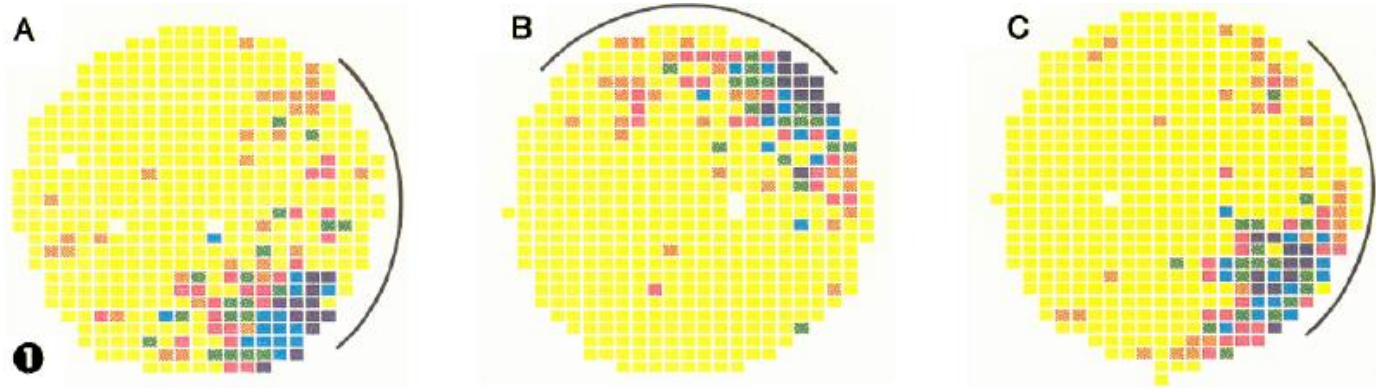
- O'Keefe & Dostrovsky, 1971

John O'Keefe

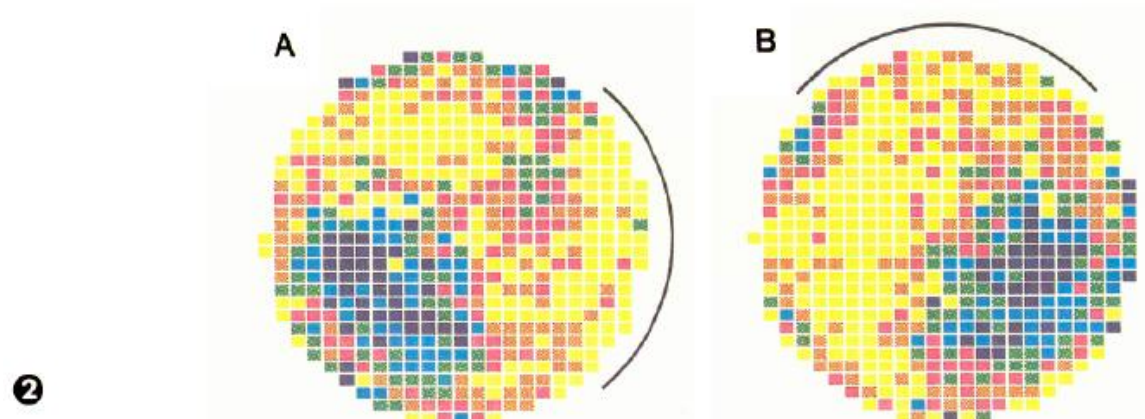

Místové buňky jsou kontrolovány orientačními značkami

Buňka 1

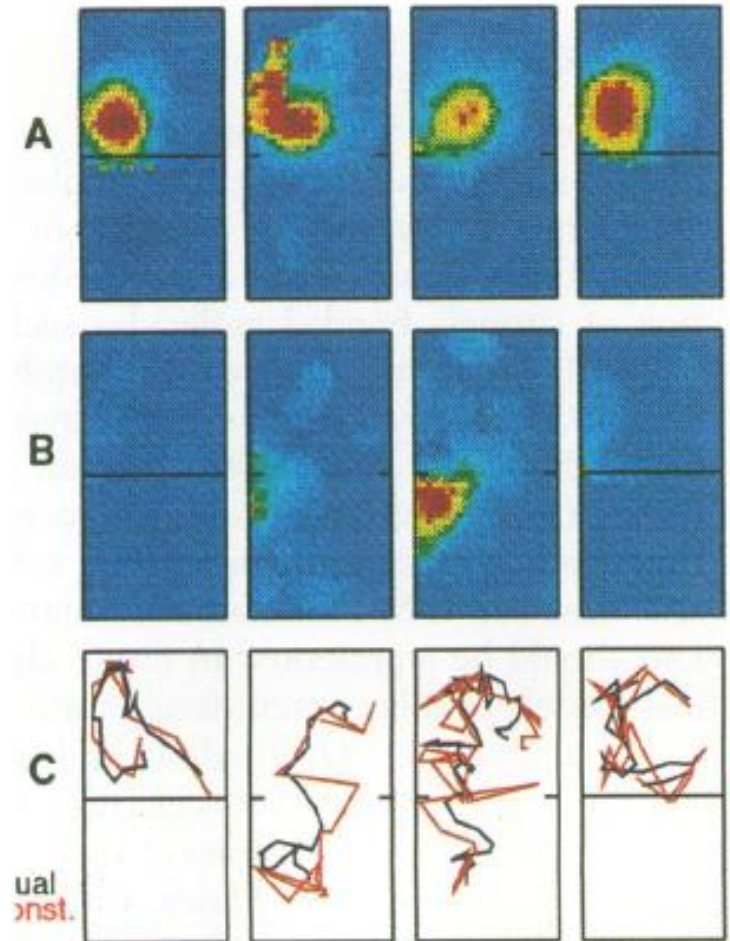
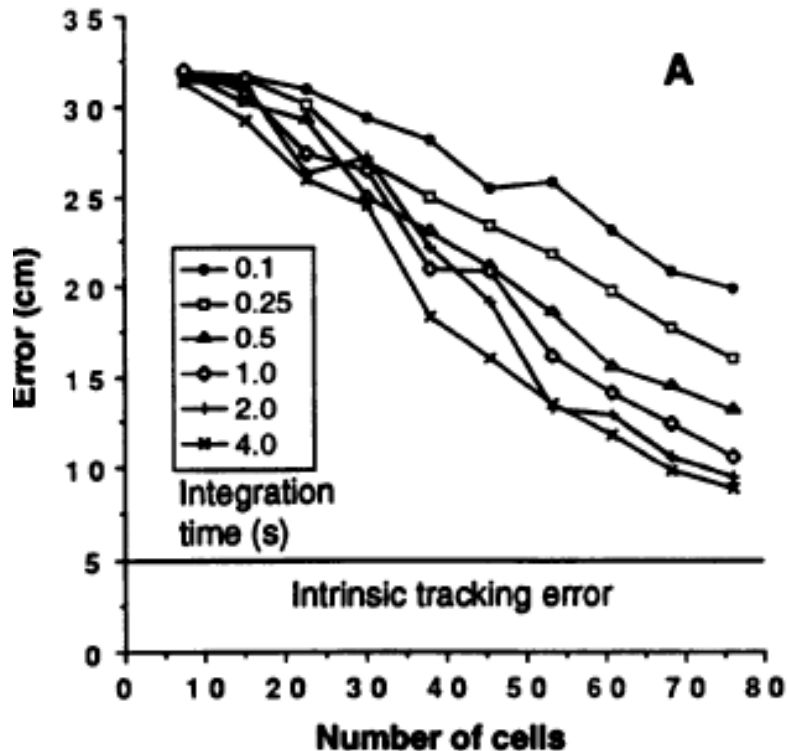
Buňka 2

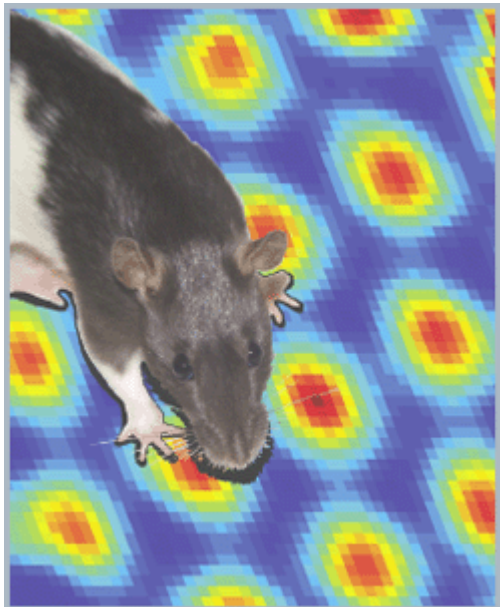
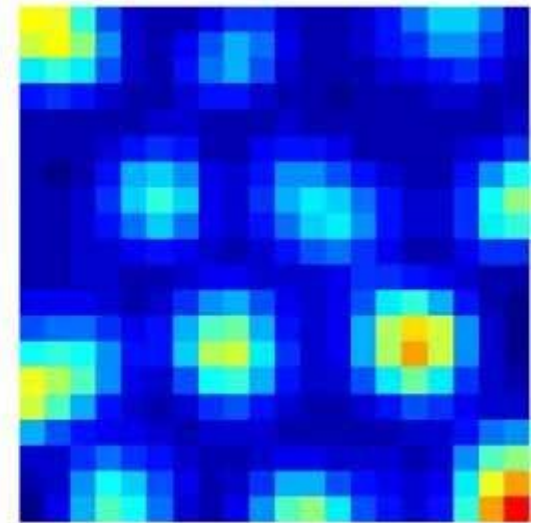
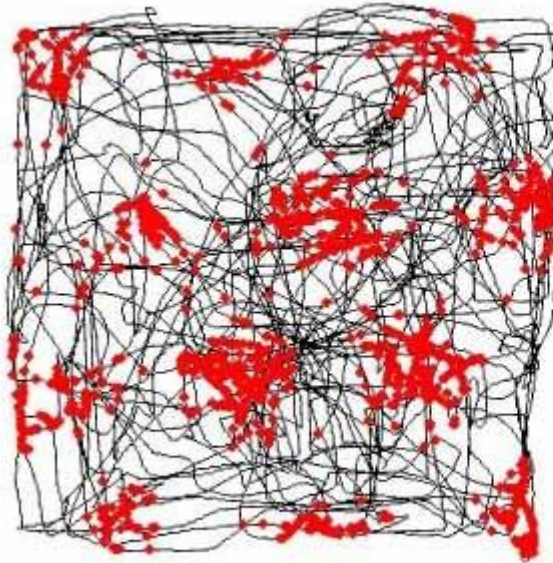
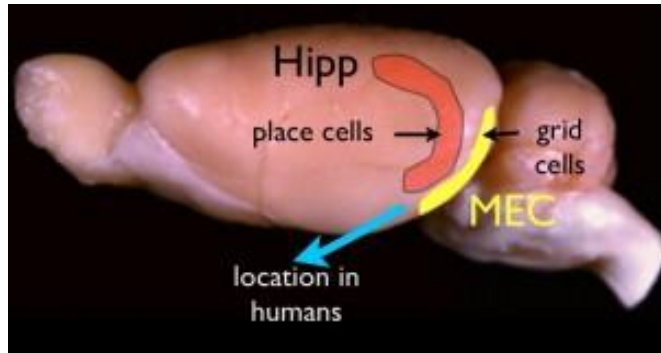
- Muller Kubie 1987 J Neurosci

Předpověď' pozice potkana

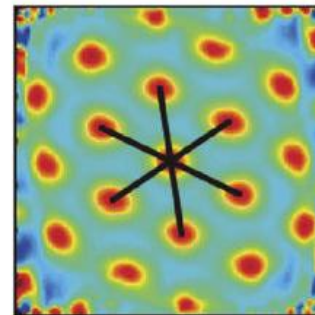
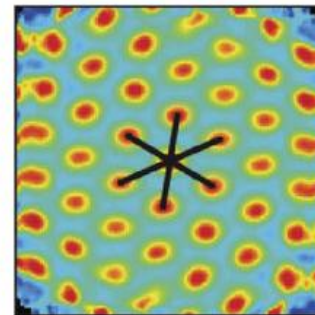
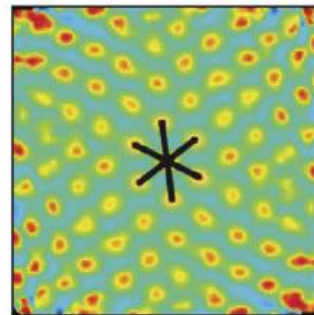
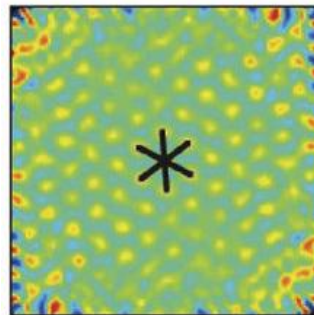
- Pozici potkana můžeme spočítat podle aktivity skupiny místových buněk
Chyba 10-30 cm

Mřížkové buňky

Dorsal → Ventral

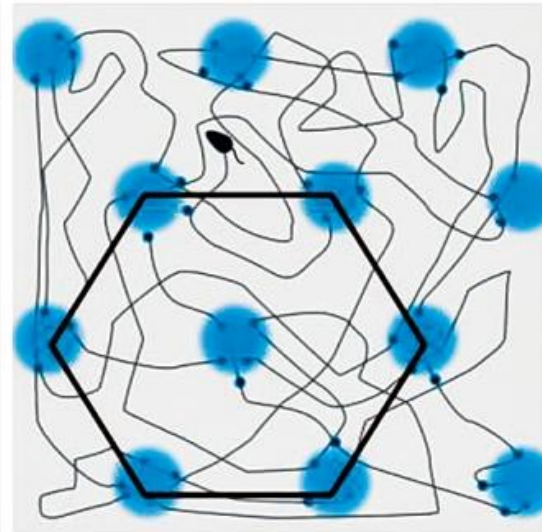

Nobelova cena 2014

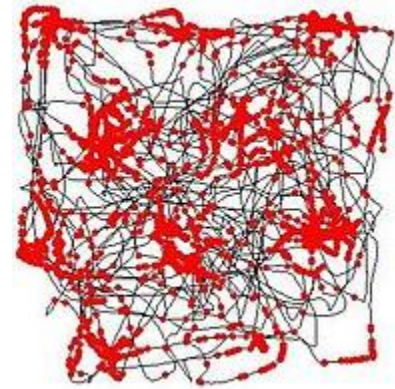
Místové + mřížkové buňky

Hippocampus

Entorhinal cortex

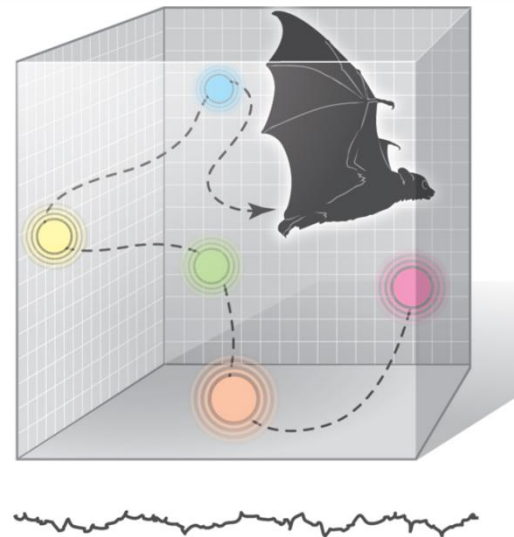
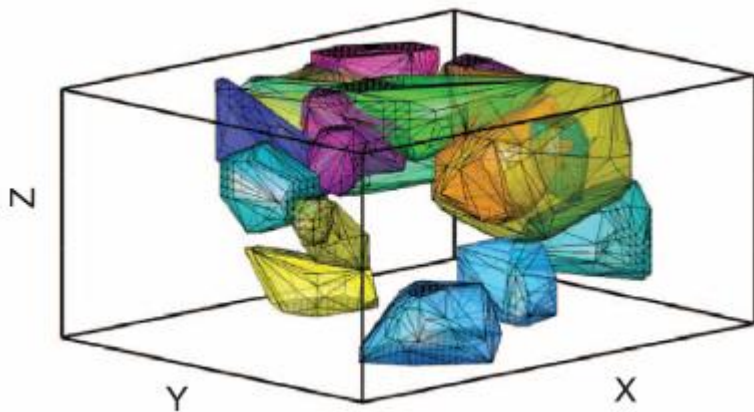
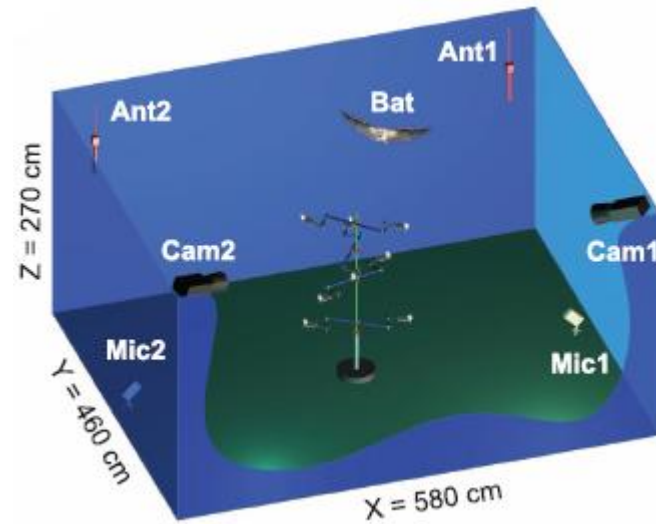

Moser & Moser

John O'Keefe

Místové buňky u netopýrů

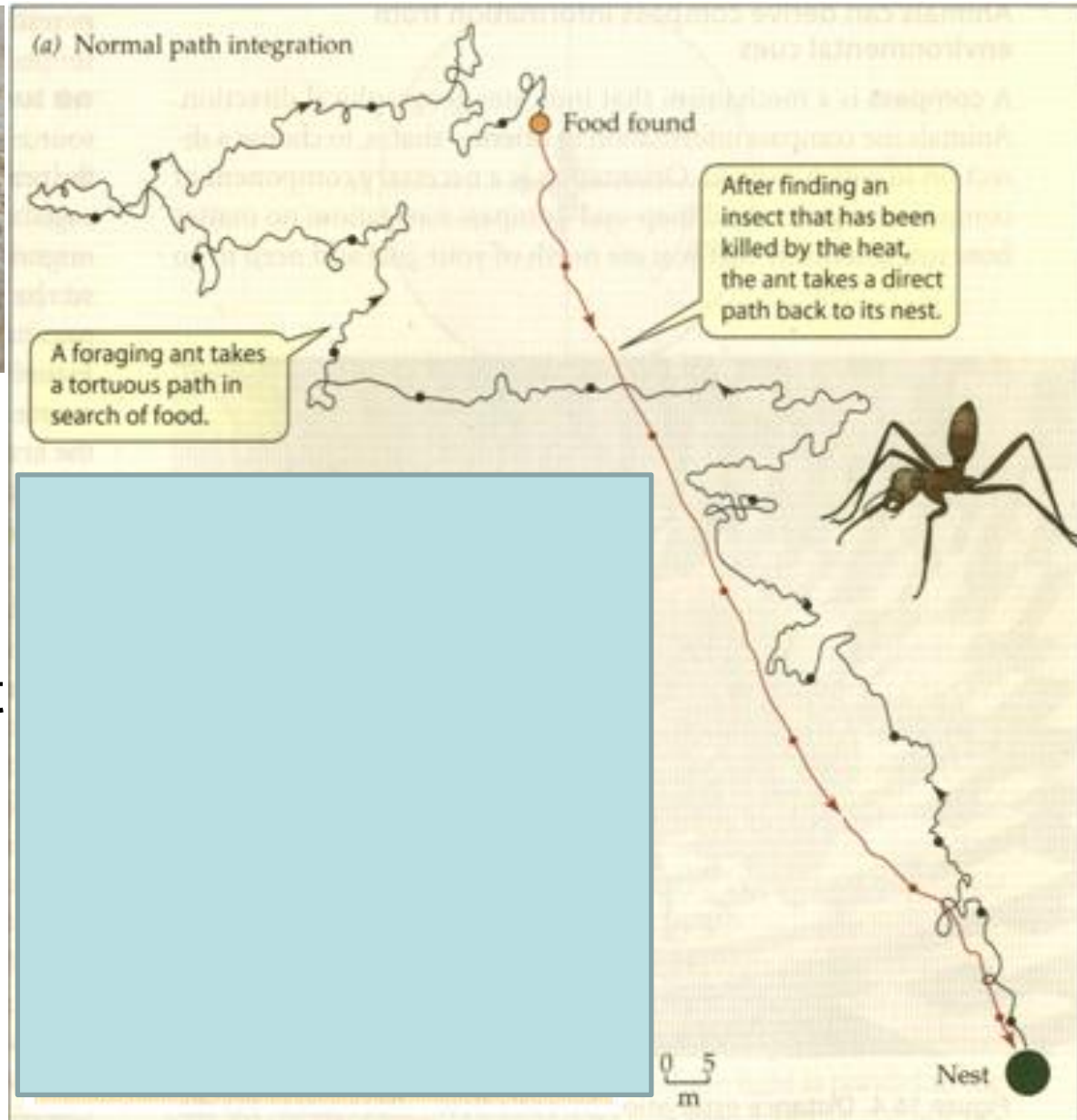

Navigace pouštního mravence

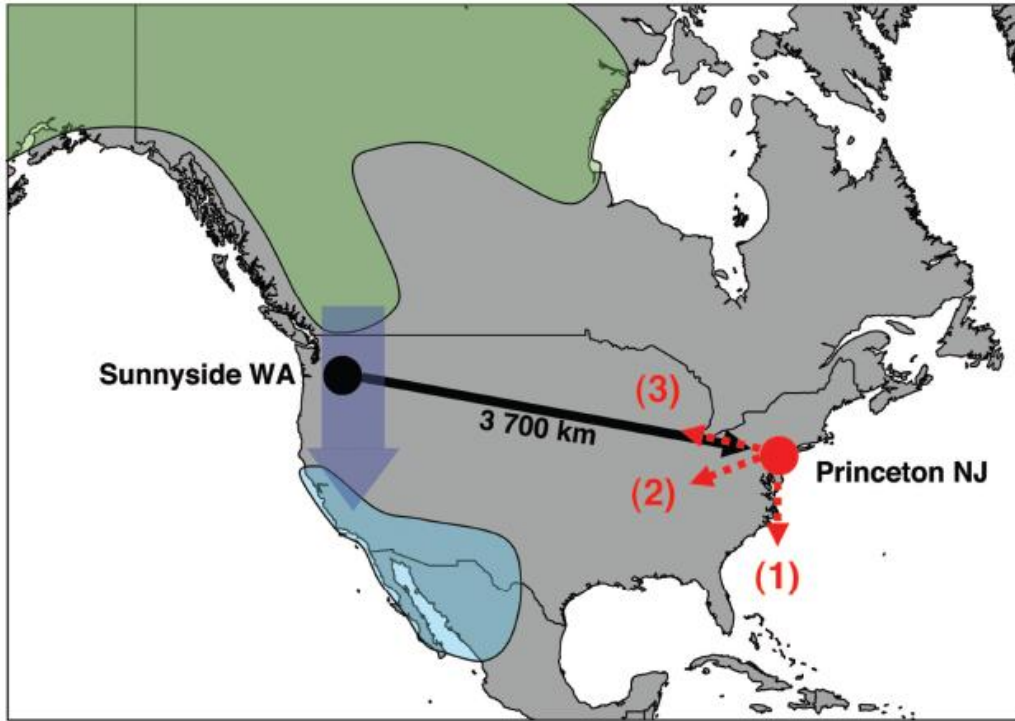

Cataglyphis fortis

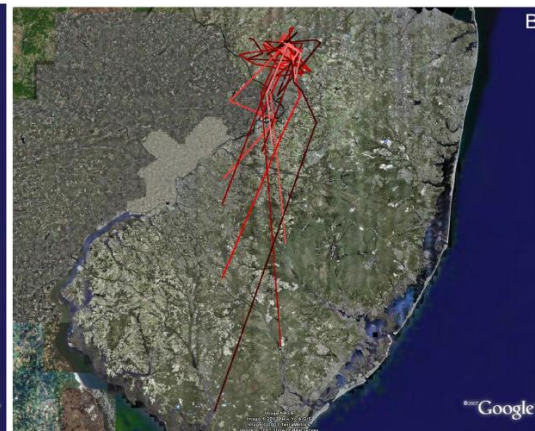
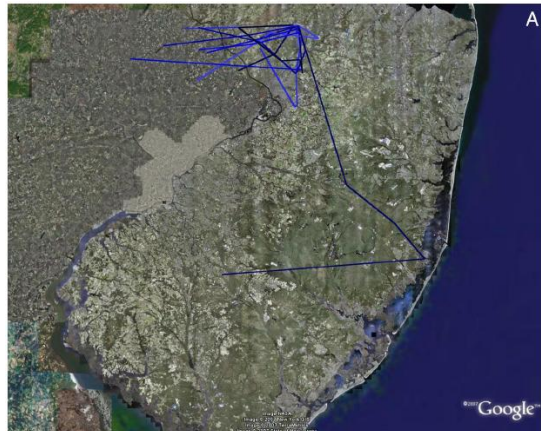
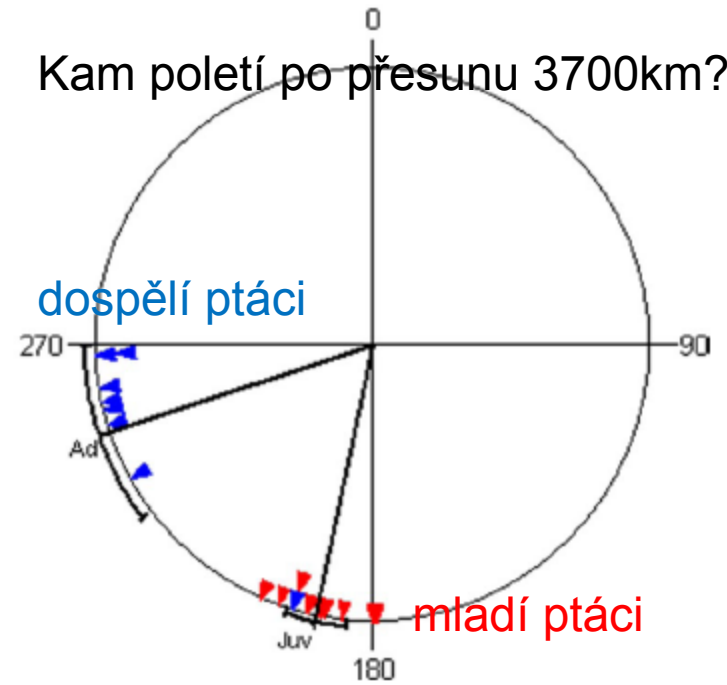
- po cestě za potravou dlouhé přes 100m se vrátí přímou cestou zpět
- po přenesení se vrací stejným směrem do stejné vzdálenosti
- **integrace dráhy**

Kognitivní mapa u migrujících ptáků

Kam poletí po přesunu 3700km?

strnavec
bělokorunkatý

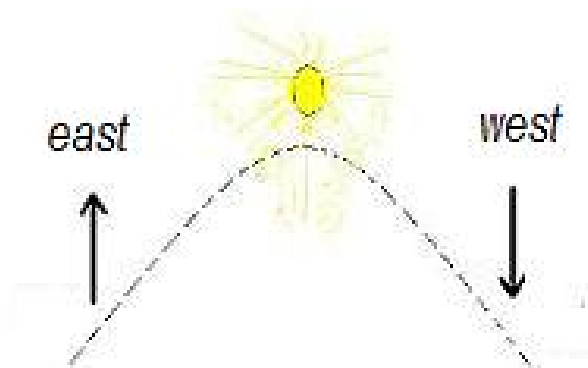

0.5-g radio
transmitter

Podle jakých vodítek si vytváří mapu?

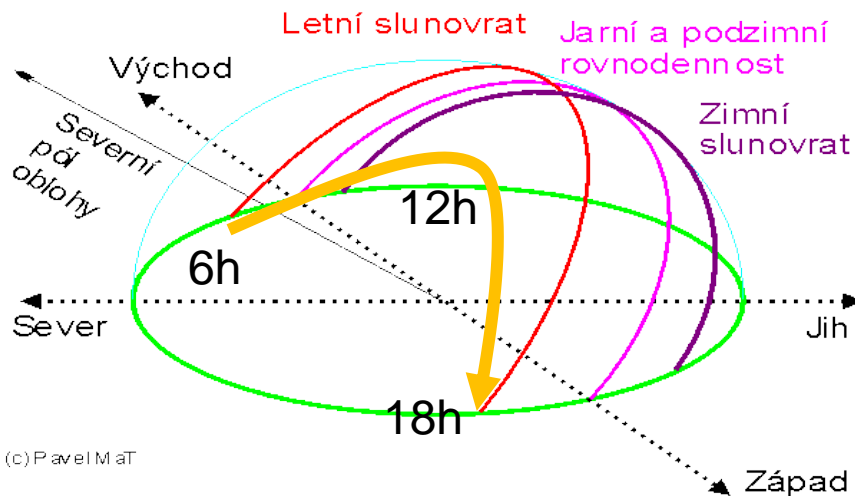
Navigace pomocí slunce

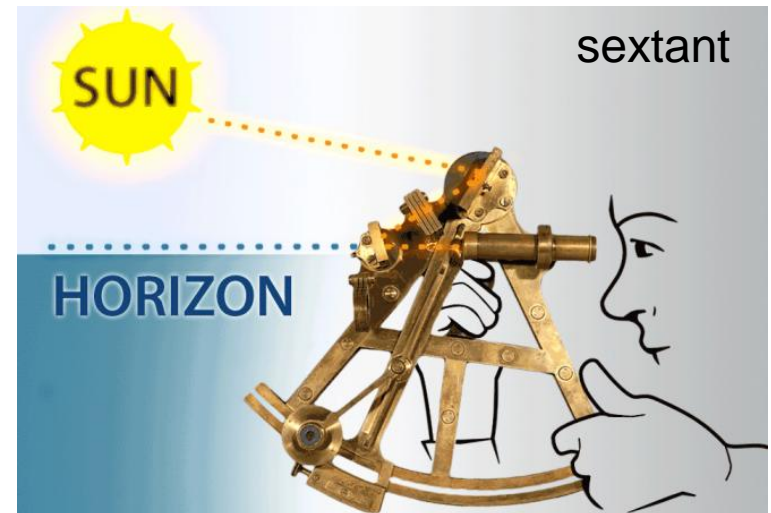
Zdánlivý pohyb Slunce na obloze

northern hemisphere

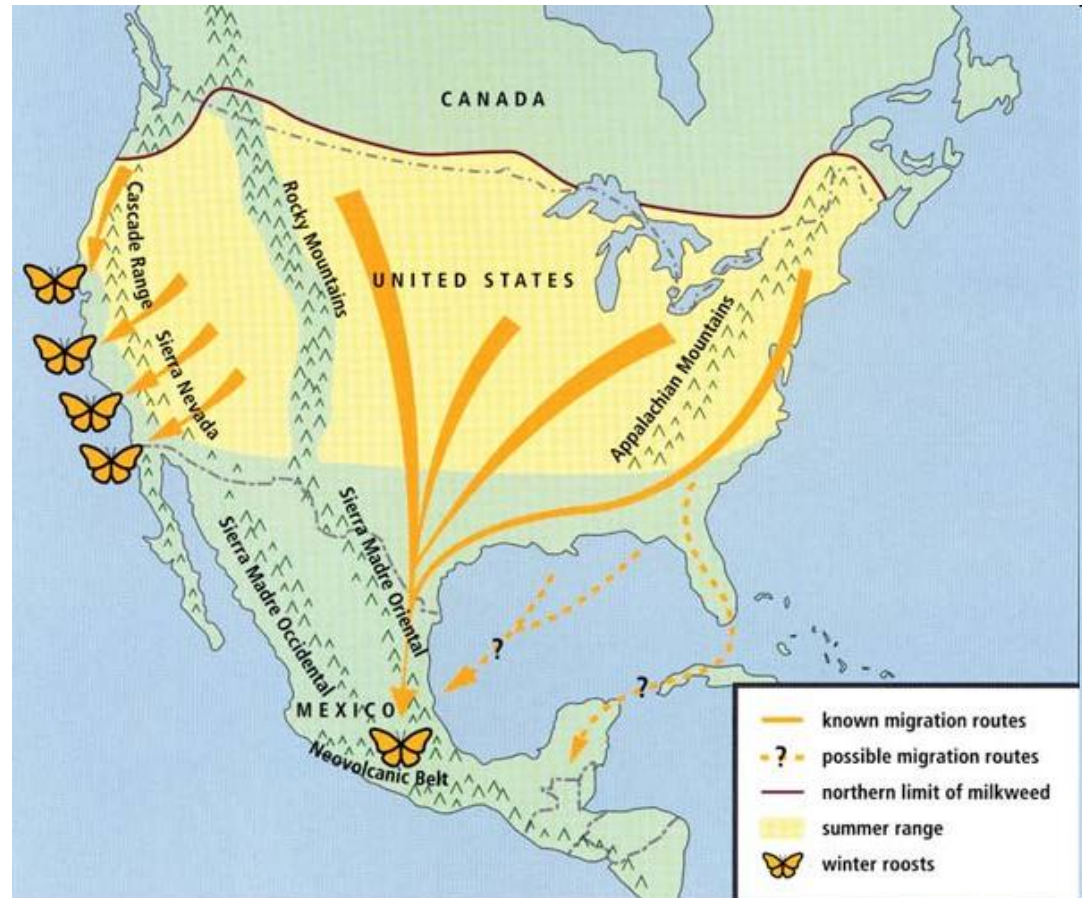

(c) Pavel Mař

Určení pozice pomocí slunce

Migrace motýlů monarchů

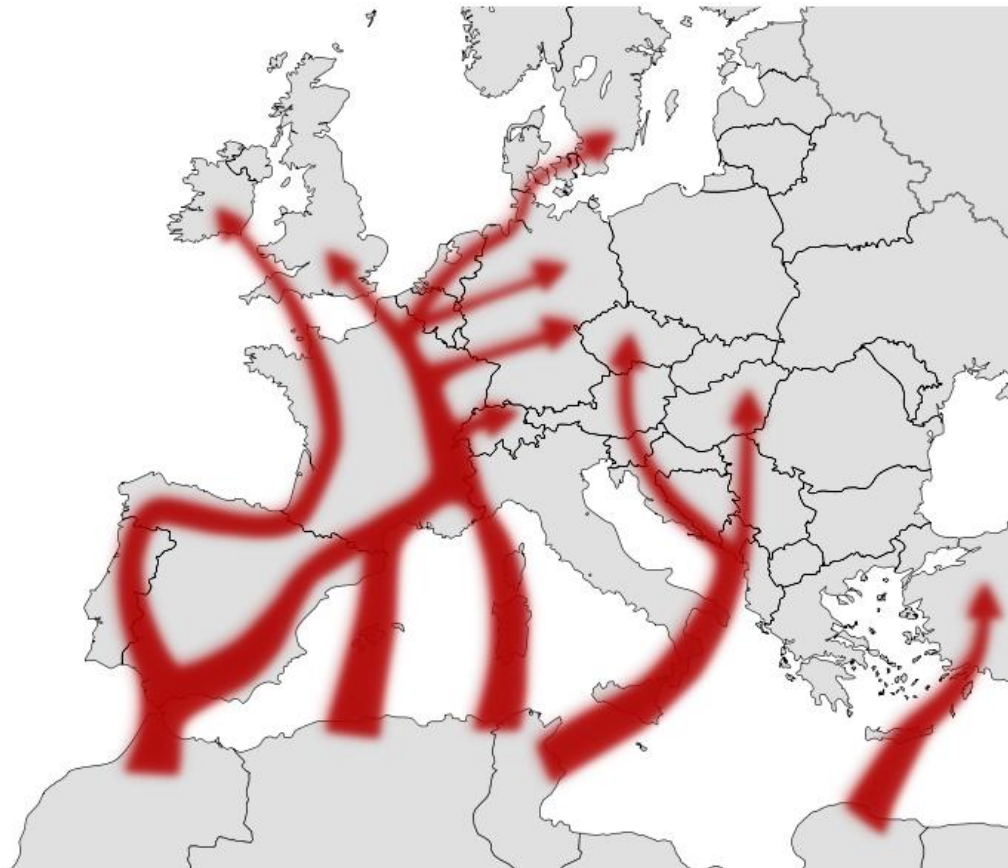

Danaus plexippus

Migrace evropských motýlů

Babočka bodláková

Orientace monarchů

Figure 1

- Motýli monarchové používají k orientaci kombinaci pozice slunce a denní doby

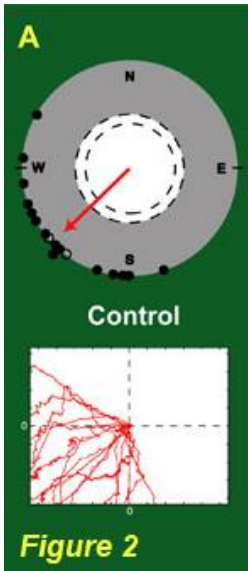
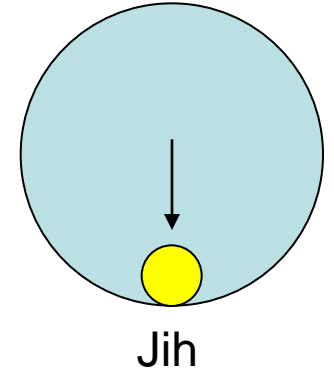
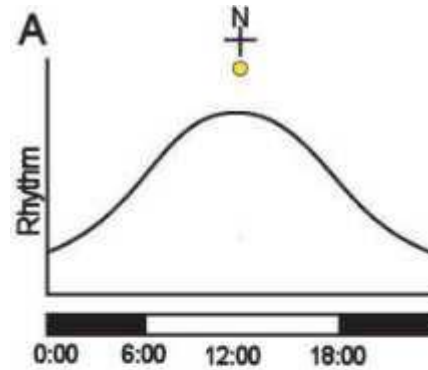
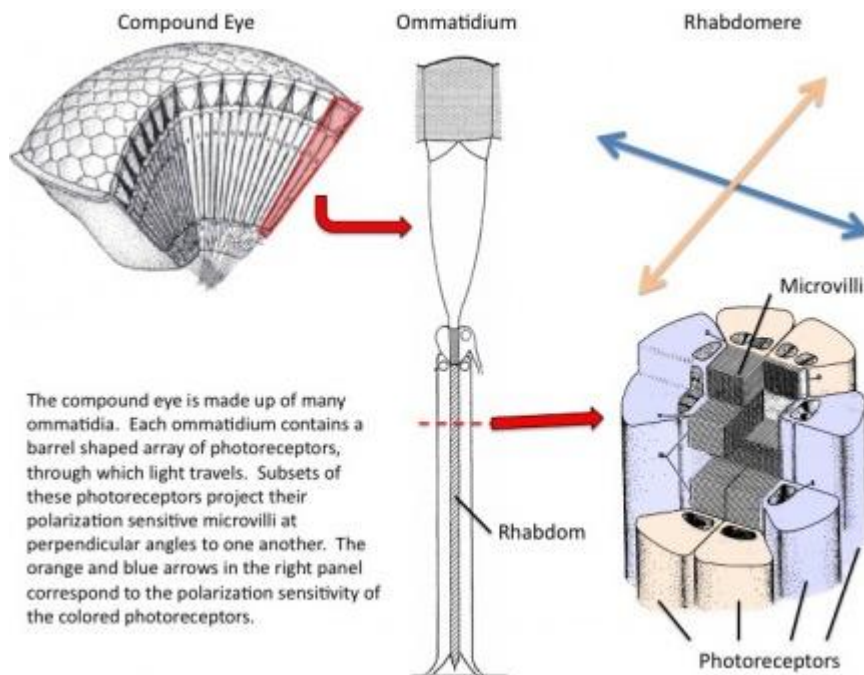
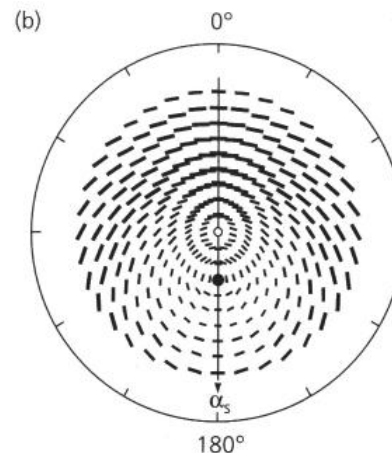
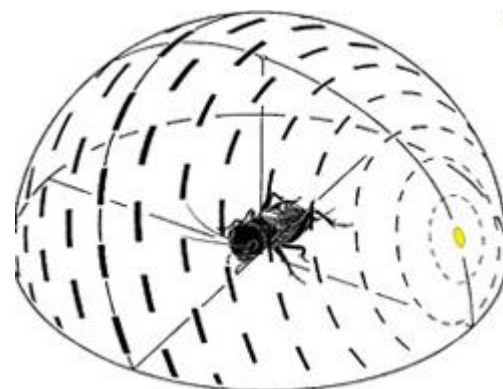
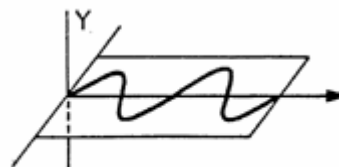

Figure 2

Polarizované světlo

- Polarizované světlo vzniká ze slunečního světla odrazem, například na kapkách vody rozptýlené ve vzduchu

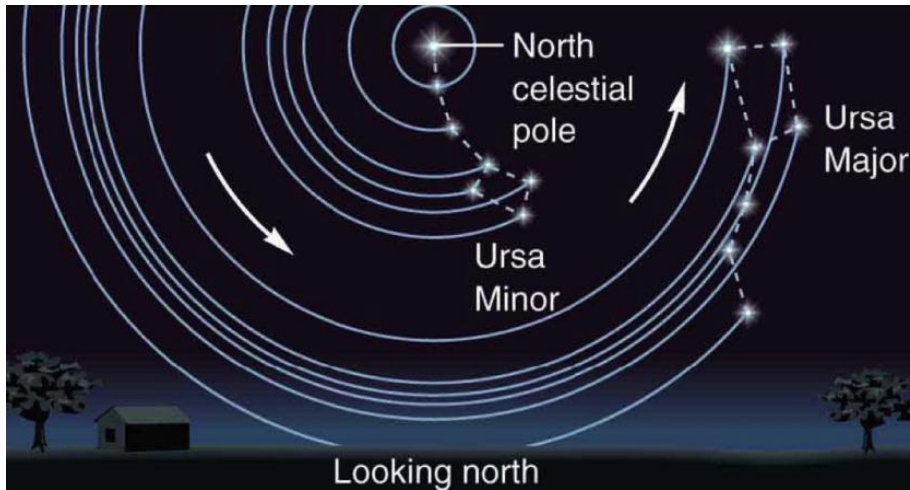

The compound eye is made up of many ommatidia. Each ommatidium contains a barrel shaped array of photoreceptors, through which light travels. Subsets of these photoreceptors project their polarization sensitive microvilli at perpendicular angles to one another. The orange and blue arrows in the right panel correspond to the polarization sensitivity of the colored photoreceptors.

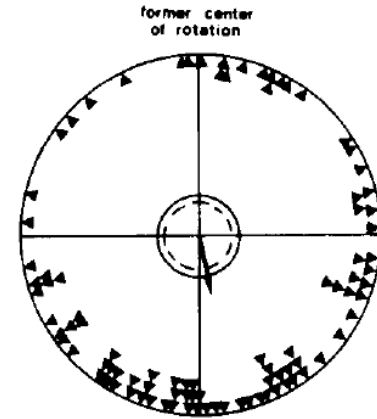
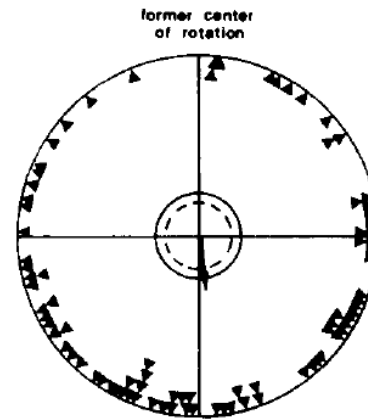
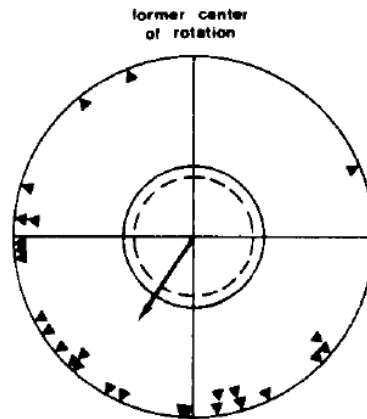

Navigace pomocí hvězd

Polárka

pěnice slavíková

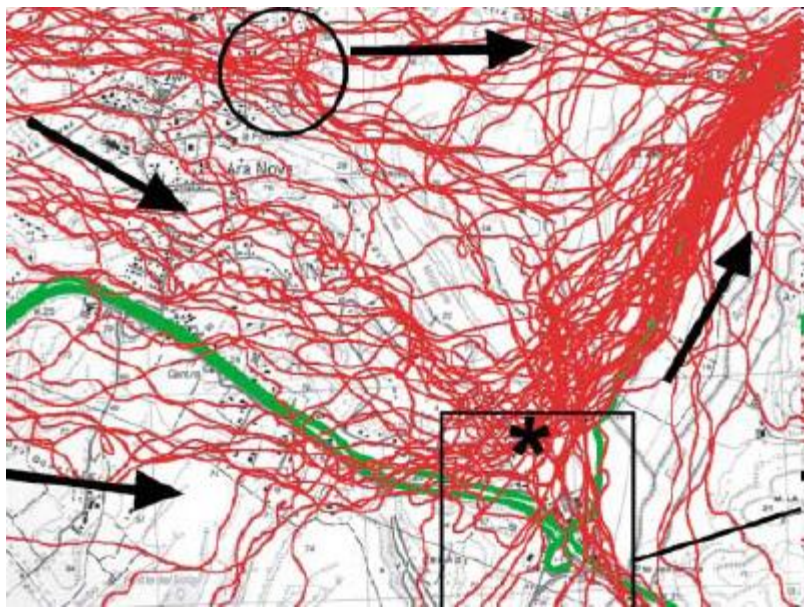
Jak se ptáci orientují?

- Emlenův trychtýř

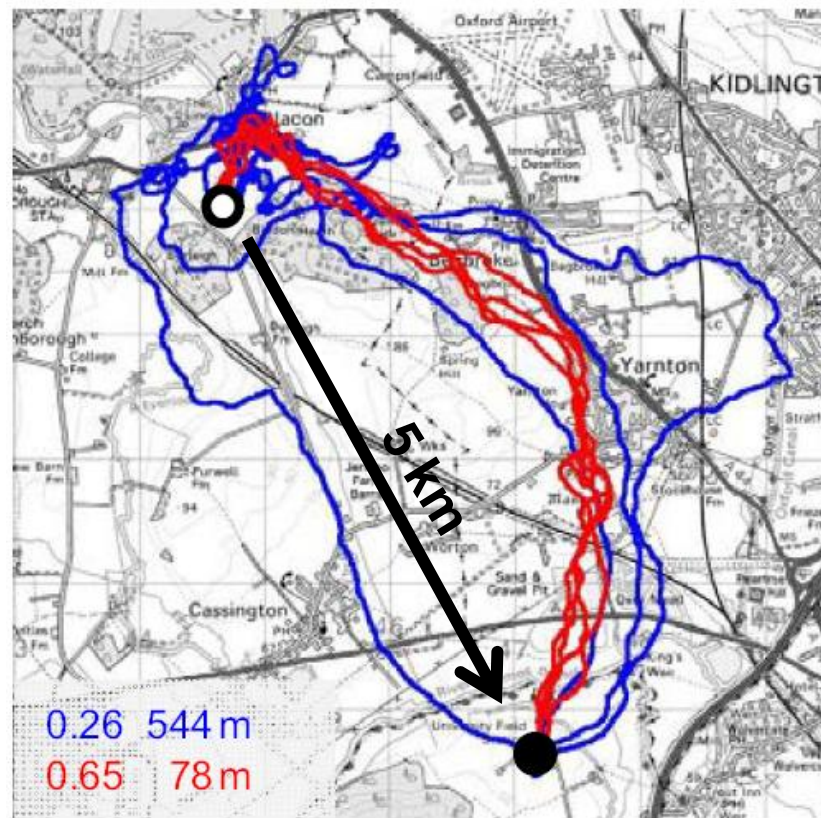

jespák klínoocasý

Vizuální navigace

Poštovní holub

Návraty na holubník

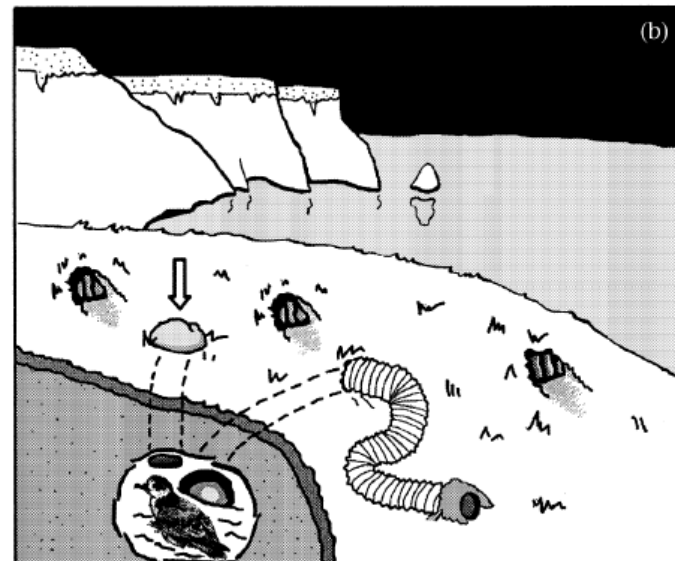
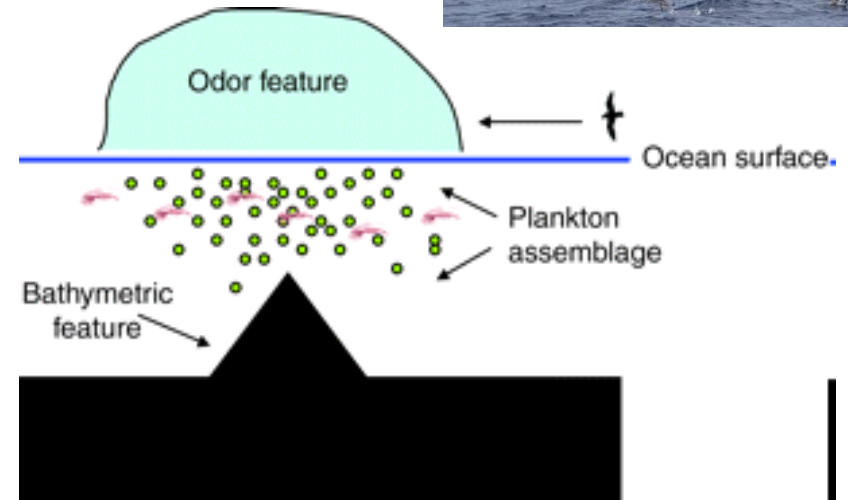
První čtyři

Poslední čtyři

Role čichu

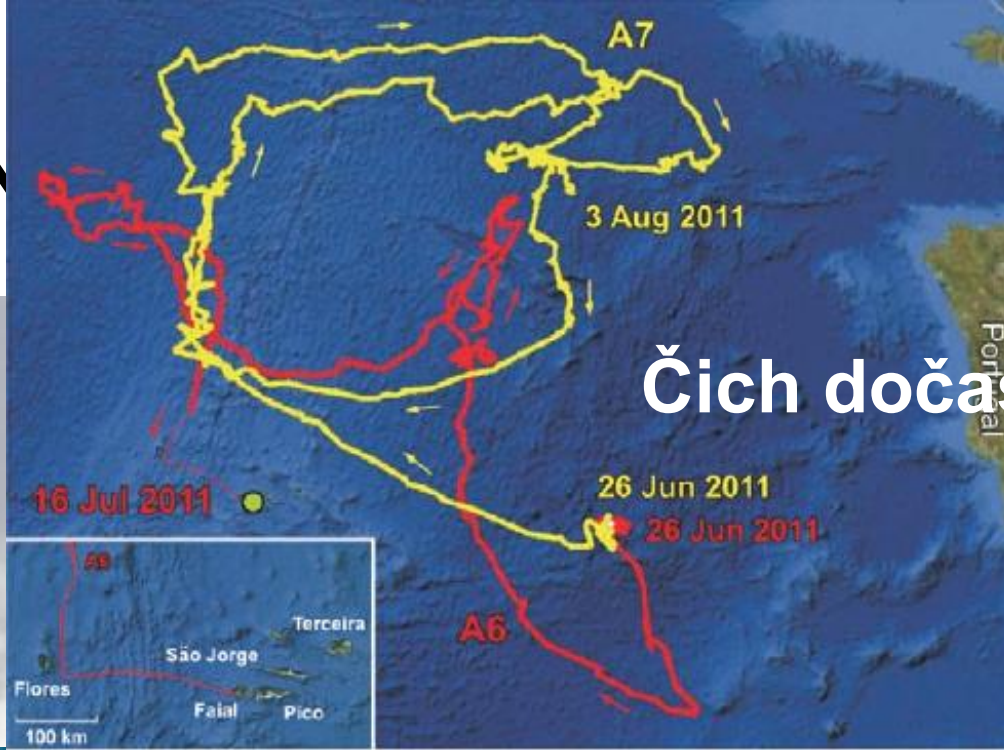
- uvažuje se o roli čichu u holubů při navigaci na krátkou vzdálenost
  - experimentální vyřazení čichu – zhoršení hledání holubníku
- Prokázána byla u buřňáků, kterým oblak dimethyl sulfidu pomáhá najít plankton a ryby

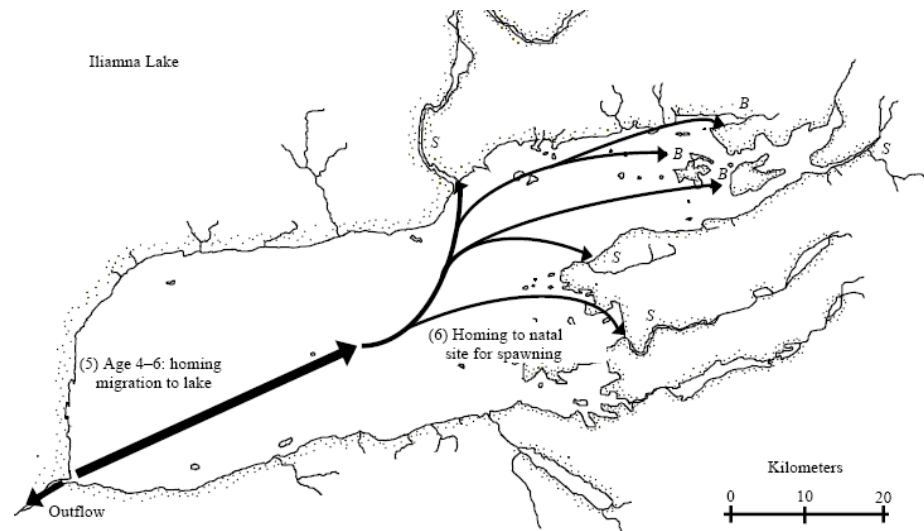
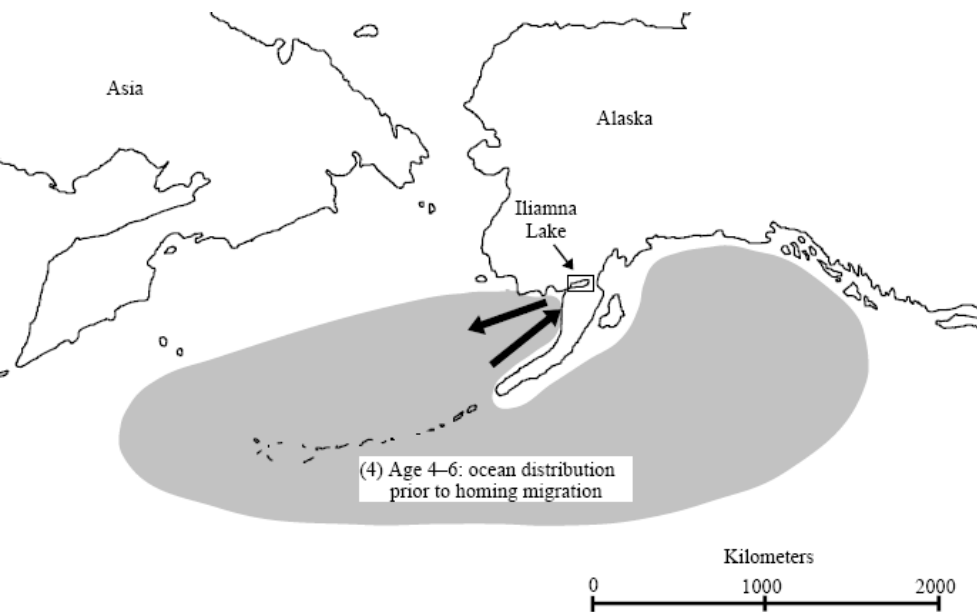
M

hnízdiště

Čich dočasně vyřazen

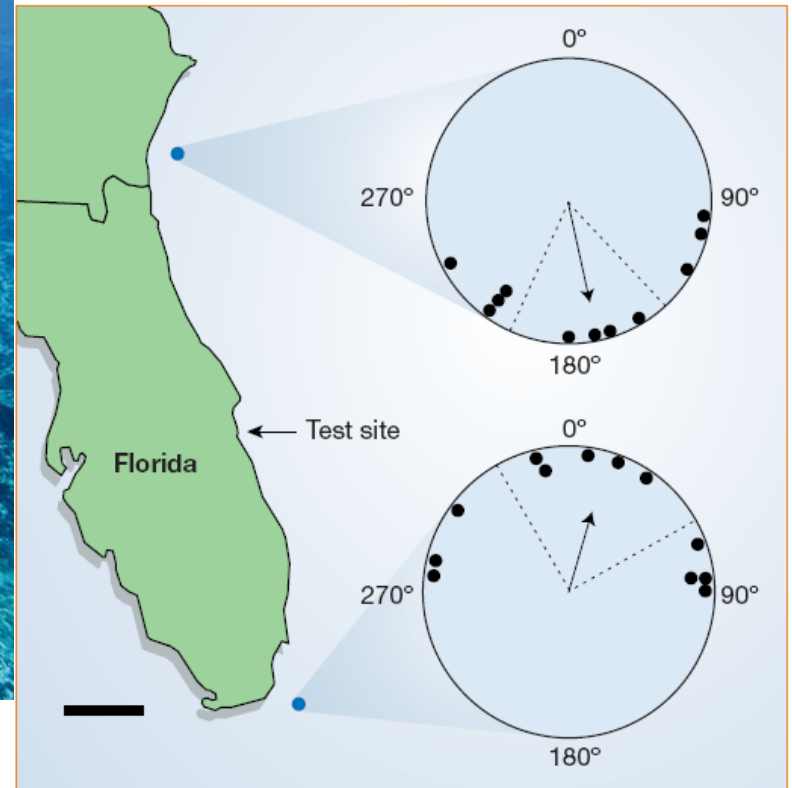
Navigace číchem u lososů

Losos nerka

Magnetická orientace v moři

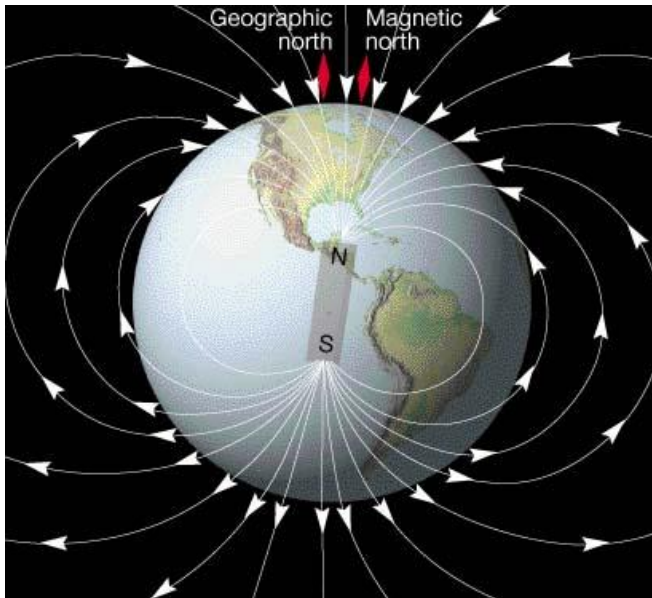
- Mořská želva **kareta pravá**
- V bazénku simulace magnetického pole na severu a jihu Floridy
- Dokázali bychom to s běžným kompasem?

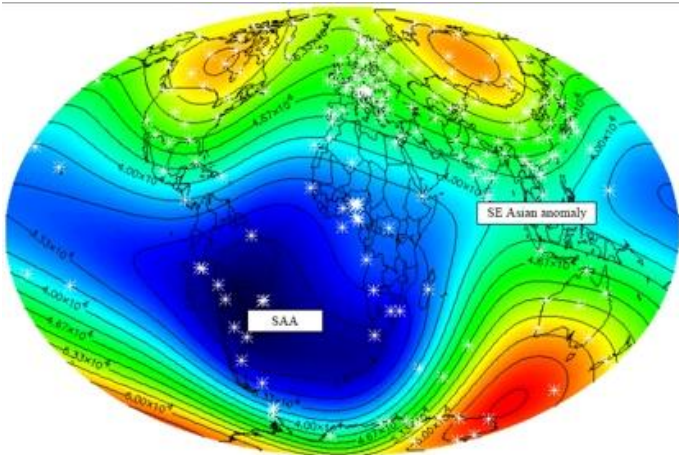
Lohmann et al 2007

Florida, USA

Magnetopercepce

- Složky magnetického pole
  - Deklinace
  - Inklinace
  - Intenzita
- Dva druhy kompasu
  - polaritní
    - deklinace
    - horizontální složka
    - k severu vs. k jihu
  - Inkliniční
    - inklinace
    - svislý náklon siločar
    - k pólu vs. k rovníku

Magnetická orientace a zrak

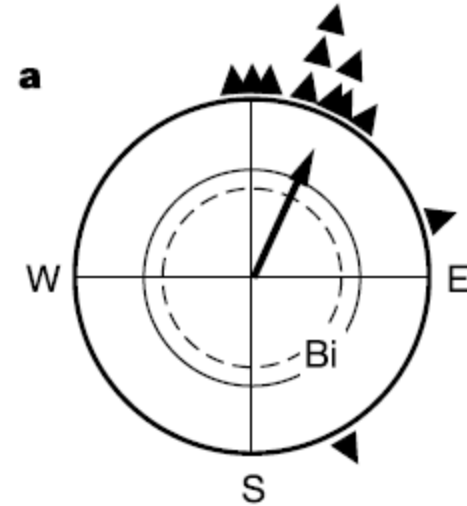
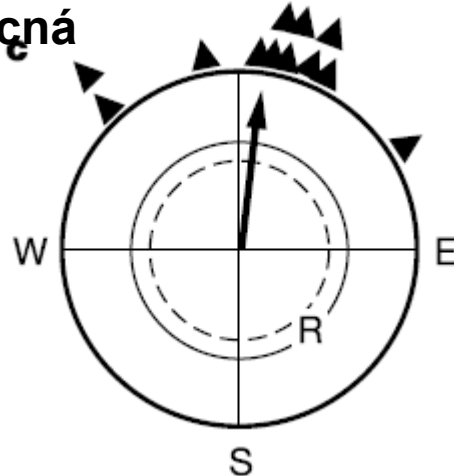
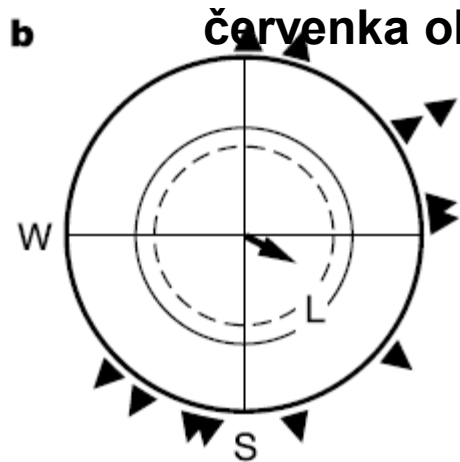
www.naturfoto.cz

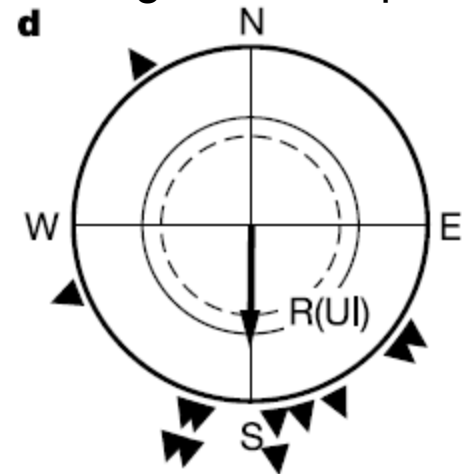
Zakryté levé oko

Zakryté pravé oko

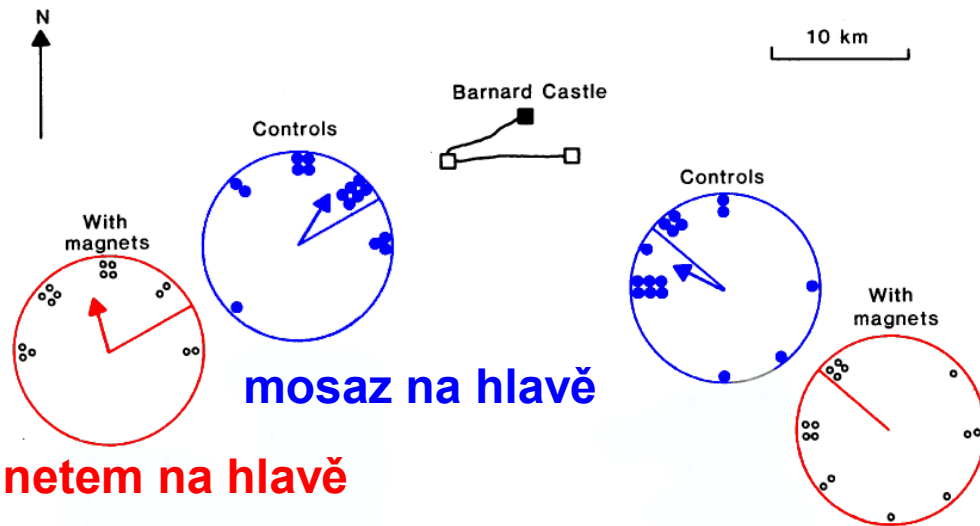
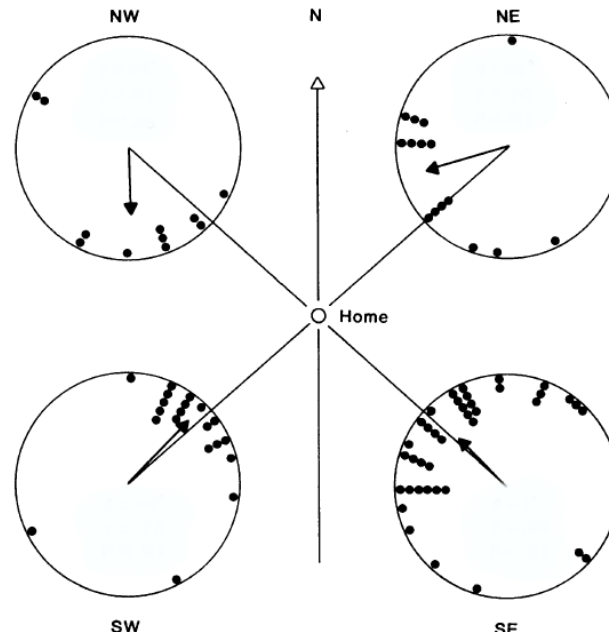
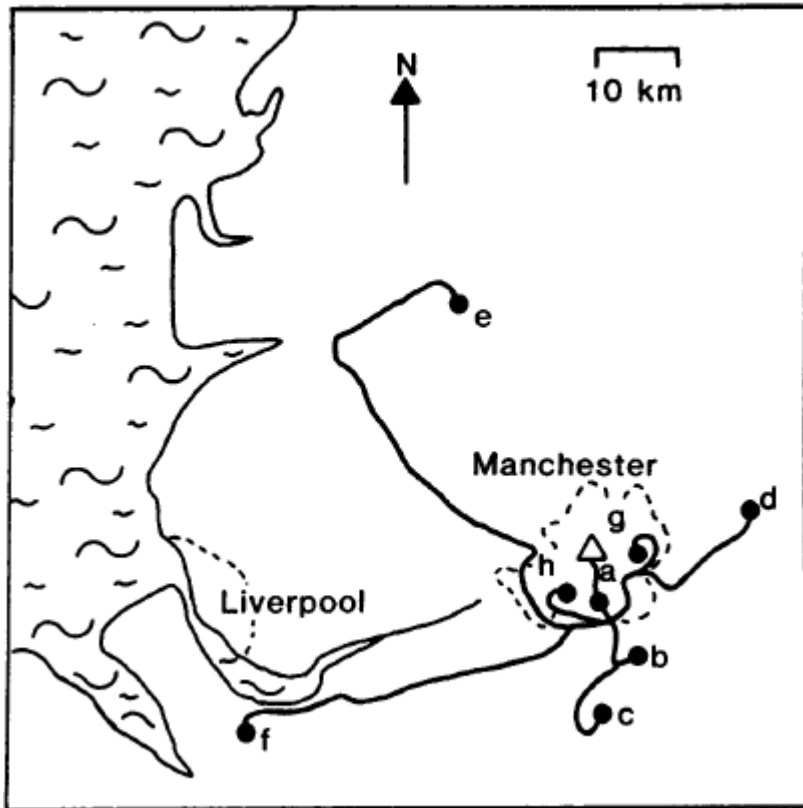
červenka obecná

Převrácený směr magnetického pole

Magnetická orientace u lidí

Baker 1980

s magnetem na hlavě

Děkuji za pozornost